

Rapport fra regionalt utviklingsverksted 2019

Nationaltheatret konferansesenter, Oslo, 25. september 2019

Foto: Anne Lise Nordheim

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	3
Tema 1: Bærekraftmålene og regional utvikling	4
Forskernotat - FNs bærekraftsmål, styring og samstyring.....	4
FNs bærekraftsmål	11
Introduksjon til tema og spørsmål til gruppearbeid	22
Innspill fra gruppene	23
Tema 2: Distriktsutvikling og kompetanse	25
Forskernotat - Distriktsutvikling og kompetanse	25
Introduksjon til tema og spørsmål til gruppearbeid	32
Innspill fra gruppene	33
Deltagerliste	36

Innledning

Verksted for regional utvikling er en møteplass for strategiske diskusjoner om regional utvikling som skal bidra til erfaringsdeling og utvikling av god praksis. Verkstedet har fylkeskommunene som hovedaktør, og hovedformålet er å styrke fylkeskommunene i deres rolle som samfunnsutvikler og regional strateg.

Årets verksted var det fjerde i rekken. Temaene som har vært oppe på verkstedet så langt, ligger i kjernen av regional utvikling: kompetanse, næringsutvikling og smart spesialisering. I år var temaene FNs bærekraftsmål og regional utvikling og distriktsutvikling og kompetanse. Samstyring og tverrsektorielt samarbeid var gjennomgående tema.

Denne rapporten omfatter forskernotatene som ble laget til verkstedet, og gjengir hovedelementene fra gruppediskusjonene i verkstedet. Øvrig dokumentasjon finner dere på regjeringen.no, [verksted for regional utvikling](#).

God lesning!

Anne Karin Hamre
ekspedisjonssjef

Tema 1: Bærekraftmålene og regional utvikling

Forskernotat - FNs bærekraftsmål, styring og samstyring

Gro Sandkjær Hanssen, NIBR-OsloMet

1. FNs bærekraftsmål (SDG)

1.1 Fundamentet – bærekraftig utvikling

Bærekraftig utvikling ble i Brundtlandrapporten i 1987 definert som: *Utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.* På bakgrunn av Brundtlandrapportens diskusjon av begrepet bærekraftig utvikling ser vi at det tegner det seg et bilde av tre tydelige dimensjoner som alle må ivaretas om utviklingen skal være bærekraftig: en *økonomisk*, en *miljømessig* og en *sosial*. Den *økonomiske dimensjonen* handler om å sikre økonomisk trygghet for mennesker og samfunn, fordi ulikhet er en kilde til uro og splittelse i befolkningen. Jevnere fordeling av ressurser og god og trygg tilgang til offentlige tjenester, som helse og utdanning, er viktige forutsetninger for et fredelig og rettferdig samfunn. Den *sosiale dimensjonen* handler om å sikre at alle mennesker får oppfylt rettighetene sine, har mulighet til å påvirke egne liv og samfunnet de lever i, og har et godt og rettferdig grunnlag for et anstendig liv. Utdanning, anstendig arbeid, likestilling, kulturelt mangfold og et godt helsetilbud er viktige aspekter. *Miljø- og klimadimensjonen* handler om samfunnets evne til å ta vare på naturen og klimaet som en fornybar ressurs for mennesker – både i dag og fremover. Klimagassutslippene representerer i dag en stor trussel mot bærekraftig utvikling, og fordrer umiddelbar innsats for å unngå klimaendringer som fører til naturkatastrofer, ødeleggelse av næringsgrunnlag og ødeleggelse av økosystemer (utryddelse av arter)¹.

Bærekraftig utvikling må sees på som et *relasjonelt system*², som innebærer at det eksisterer dynamikker internt innen deler av systemet og eksternt mellom ulike deler av systemet. Vanligvis opererer man med sosial, økonomisk og økologisk bærekraft og at disse tre systemene skal være bærekraftige i seg selv (intern relasjon), i relasjon til hverandre (ekstern relasjon) og at dersom en av dimensjonene forringer en av de andre, vil dette virke tilbake og gi negative konsekvenser (ekstern relasjon med feedback).

1.2 FN's bærekraftsmål er ny arbeidsplan – som konkretiserer mer enn tidligere

FNs 17 bærekraftsmål (SDG), som Norge har forpliktet seg til å nå innen 2030, er verdens felles arbeidsplan, blant annet for å sikre sosial rettferdighet og god helse og stanse tap av naturmangfold og klimaendringer. Målene bygger på det langvarige arbeidet med bærekraftig utvikling, fra Brundtlandkommisjonen til nå. Målene tar over for tusenårsmålene (2000-2015)³, som er blitt kritisert for kun å adressere symptomer på fattigdom. Hva er så nytt?

For det første har bærekraftmålene en ambisjon om å gjøre noe med årsakene til fattigdom, ulikhet og klimaendringer – ikke symptomene. For det andre konkretiseres bærekraftig utvikling i 17 bærekraftsmål, med 169 delmål. Konkretiseringen bidrar til det operasjonaliseringsarbeidet som hver organisasjon, som fylkeskommuner kommuner må gjøre, for å spesifisere hvordan man skal oppnå målene i sin kontekst.

---

¹ <https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>

² Hofstad og Bergsli (2017) og Jerkø (2009) (Ariansen 1995)

³ <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>

Det nye er for det tredje at *sammenhengstenkningen* er enda sterkere betont enn tidligere. Da målene ble vedtatt i 2015, var det med en ny forståelse for at økonomi, ulikhet og miljø påvirker hverandre i større grad enn det vi trodde tidligere. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. For ikke å bruke opp den eneste kloden vi har, må vi finne løsninger som balanserer belastningen på miljøet med forbruket og økonomien vår, og vi må finne bedre måter å fordele ressursene på. Det er bærekraftig både for mennesker og miljøet (FN-sambandet 2019). SDG (målene) bygger derfor på at miljø, økonomi og sosial utvikling i enda sterkere grad må sees i sammenheng⁴, og skal vise veg mot en bærekraftig utvikling på kort og lang sikt⁵. Målene representerer dermed en sterk sammenhengstenkning som ofte er vanskelig å få til i en offentlig forvaltning, fordi denne gjerne er bygd opp rundt sterke sektorprinsipp.

For det fjerde er et av hovedprinsippene i bærekraftsmålene er at ingen skal utelates (Leaving no one behind). De mest sårbare menneskene må derfor prioriteres, og dette gjelder i alle land. For det femte vurderer mange at FNs 17 bærekraftsmål representerer en *tyngdeforskyvning*, og dermed må sees som uttrykk for en *revurdering av tradisjonelle balanseringsprinsippet* i bærekraftig utvikling (Stockholm Resilience-centre 2018, Hanssen og Aarsæther 2018). Tidligere har sammenhengstenkningen mellom miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft blitt sett på som likevektige dimensjoner. Men både klimaendringer og tap av naturmangfold har ført til at flere tar til orde for en tyngdeforskyvning, begrunnet i en resilience-tankegang (Stockholm Resilience centre 2018). Begrepet «resilience» kan oversettes til robusthet og beskriver evnen til å reagere og komme seg, gjenopprette den tidligere tilstanden eller eventuelt å utvikle seg som følge av akutt sjokk eller vedvarende endringsprosesser, og er derfor relevant for forståelsen av hvordan samfunnet kan tilpasse seg et klima i endring. Man opererer ofte med tre former for resilience –teknisk, økologisk og evolusjonær⁶. I den evolusjonære robustheten ligger både tilpasning til et mer usikkert og risikofylt samfunn som følge av at klimaet er i endring, og samfunnets evne til å håndtere, men også redusere klimapåvirkningen⁷. Dermed møtes klimatilpasning og klimaomstilling i den evolusjonære robustheten. Figuren nedenfor viser denne nye måten å se på forholdet mellom dimensjonene, og FNs 17 bærekraftsmål⁸.

⁴ <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/mat/fns-barekraftmal/fns-barekraftsmal/id2538121/>

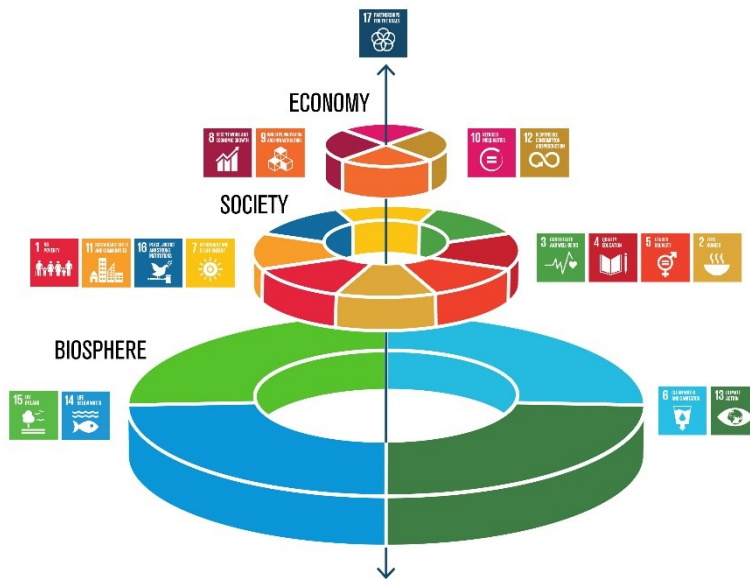
⁵ <https://www.regjeringen.no/contentassets/cc2c53c65af24b8ea560c0156d885703/nasjonale-forventninger-2019-bm.pdf>

⁶ Davoudi (2012)

⁷ (Davoudi 2012: 302, se bl.a. Folke et al. 2010)

⁸ Bærekraftbegrepet er i de siste årene blitt operasjonalisert av FN i 17 mål for bærekraftig utvikling frem mot 2030 (SDG⁸), vedtatt av medlemslandene i 2015, og skal gjelde som veikart for den globale innsatsen for en bærekraftig utvikling.

Figur: Forholdet mellom bærekraftdimensjonene ut fra et resilience-perspektiv (Azote Images for Stockholm Resilience Centre⁹ 2018)

Figuren får frem at samfunn og økonomi er innvevd i, og avhengig av, biosfæren. Når biosfæren nå er truet – gjennom menneskeskapte klimaendringer og tap av naturmangfold – må de miljø- og klimamessige hensynene også *veie tyngre* i balanseringen. Forskning viser tydelige svakheter i lokale og regionale (og nasjonale) plan- og beslutningssystemers evne til å *håndtere det nye utfordringsbildet knyttet til klimaendringer på en helhetlig måte*, og likeså de økologiske, sosiale og økonomiske konsekvensene som følger av dem (Hanssen og Aarsæther 2018a,b, Wiig mfl 2019). Legger man den vedtatte internasjonale og nasjonale klimapolitikken til grunn, bør nasjonal, regional og lokal planlegging og politikk i større grad være redskap for transformasjon mot et lavutslippssamfunn. Også sosial bærekraft må i større grad sees på som en forutsetning for økonomisk bærekraft. Blant annet er reduksjon av sosiale helseforskjeller et uttalt mål, både for pbl (2008) og folkehelseloven, men ivaretas ikke tilstrekkelig i dagens planlegging.

2. Nasjonale forventninger til hvordan fylkeskommuner og kommuner skal arbeide med FNs bærekraftsmål

I Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging som ble la frem 14.5.2019 har regjeringen bestemt at bærekraftmålene skal være *det politiske hovedsporet* for å ta tak i vår tids største utfordringer. Regjeringen understreker her at fylkeskommuner og kommuner er nøkkelaktører for å realisere FNs bærekraftsmål i Norge. De er nærmest befolkningen, lokale bedrifter og organisasjoner. Samtidig er de ansvarlige for mye av den sosiale og fysiske infrastrukturen som påvirker befolkningens levekår og utviklingsmuligheter. Derfor er det viktig at bærekraftmålene innarbeides og blir en del av grunnlaget for samfunns- og arealplanleggingen, og dermed fylkeskommuners og kommuners virksomhet. Regjeringen legger vekt på at arbeidet med å realisere bærekraftmålene sikres bred forankring gjennom den regionale og kommunale planleggingen. Regjeringen understreker også fylkeskommunenes nøkkelrolle (sammen med statlige myndigheter) i å *bistå kommunene* i arbeidet med å følge opp bærekraftmålene.

Mange fylkeskommuner er i gang med å bruke bærekraftmålene eller vurdere å ta dem i bruk som grunnlag for eget styringssystem, herunder regional planlegging og organisering av egen virksomhet. KS har innledet dialog med kommunesektoren om implementeringen av bærekraftmælene i kommuner og fylkeskommuner. Der har det kommet fram at utviklingsarbeidet bør handle om:

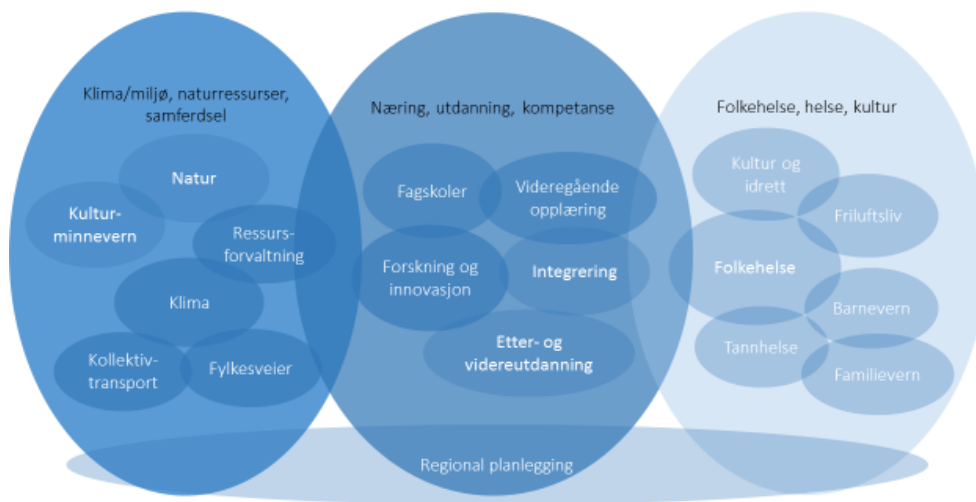
⁹ <http://www.stockholmresilience.org/research/research-news/2016-06-14-how-food-connects-all-the-sdgs.html> (15.9.2018)

- Verktøy for implementering, herunder fylkeskommunenes og kommunenes handlingsrom
- Relevante indikatorer
- Kunnskapsdeling og erfaringsutveksling
- Politisk engasjement, endringsvilje og forankring

3. Eksempler – økte forventninger om hvordan dere skal løse samfunnsutfordringer – ut fra regionreform og FNs bærekraftsmål

Regionreformen har som et viktig mål at den helhetlige samfunnsutviklerrollen til det regionale folkevalgte nivået skal styrkes. Dette er i tråd med sammenhengstenkningen i SDG-målene. Hagen-rapporten¹⁰ peker på tre områder hvor det er viktig at den regionale politikken – og den samlede virkemiddelbruken (til alle myndighetsnivåer) sees i sammenheng. Disse kan illustreres med følgende figur.

Figur 2. Oppgaveområder må sees i sammenheng.

I Meld. St. 6 (2018-2019) fremheves særlig at fylkeskommunen skal ta et større helhetlig ansvar for en helhetlig kompetansepolitikk. I den sammenheng kan kan FNs bærekraftsmål nr 8 løftes frem som relevant, «Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle». Særlig er bærekraftsmål 8.5 relevant:

Innen 2030 oppnå full og produktiv sysselsetting og anstendig arbeid for alle kvinner og menn, deriblant ungdom og personer med nedsatt funksjonsevne, og oppnå lik lønn for likt arbeid

Målet om full og produktiv sysselsetting er relevant for Norge, hvor 10 % av unge står utenfor utdanning og arbeid¹¹. Oslo kommune har lenge brukt anskaffelsesregimet til å kreve lærlingeplasser. De krever nå minimum 10 % lærlinger på kontraktene på områder med behov for lærlinger¹². Oslo kommune har også begynt å bruke anskaffelsesregimet til å nå andre mål, ved å kreve klimavennlige byggeplasser, og på den måten bidra til produktinnovasjon og reduksjon av klimagassutslipp. Dette er et eksempel på områder hvordan bærekraftmålene kan brukes til å stimulere offentlige aktører til å bruke nye virkemidler for å nå egne mål. Stortinget har nå skjerpet kravet om lærlingeplasser i offentlige anskaffelse.

¹⁰ Rapport fra ekspertutvalget for regionreformen, Hagen-utvalget/KMD 2018.

¹¹ I OECD er tallet 15%. Enkelte fylkeskommuner i Norge er på samme nivå, altså 15% (blant annet Vestfold).

¹² <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/for-vare-leverandorer/oslomodellen/#gref>

Andre viktige mål å ta tak i er bærekraftmål 9.4:

«omstille næringslivet til å bli mer bærekraftig, med en mer effektiv bruk av ressurser og større anvendelse av rene og miljøvennlige teknologiformer og industriprosesser, der alle land gjør en innsats etter egen evne og kapasitet».

Og bærekraftmål 9.5:

«Styrke vitenskapelig forskning, oppgradere næringslivssektorenes teknologiske evne og kapasitet i alle land, særlig utviklingsland, herunder og innen 2030 ved å stimulere til innovasjon og ved en betydelig økning i antall ansatte innenfor forsknings- og utviklingsvirksomhet per million innbyggere, samt ved å øke bevilgningene til offentlig og privat forskning og utvikling»

Relevante spørsmål å stille seg er derfor: Hvordan skal dere i fylkeskommunen gå frem for å sikre dette? Fylkeskommunene har gjennom de siste årene fått flere virkemidler som kan sees i sammenheng for å få en sterkere satsing på dette området. FNs bærekraftmål nr 9.5 må imidlertid operasjonaliseres i delmål – hvor man kan måle konkret måloppnåelse. Hvordan ser dere virkemiddelbruken deres i sammenheng, og klarer å stimulere bedrifter og næringsliv, samt stimulere nasjonale myndigheter (for eksempel til økte bevilgninger)?

3. Hvordan sikre sammenhengstenkning?

Den økte vektleggingen av en bærekraftig regional samfunnsutvikling – med FNs 17 bærekraftmål som utgangspunkt - fordrer i større grad en arbeidsform som kombinerer at 1) den tradisjonelle myndighetsutøvelsen i større grad skjer etter et «whole-up-government»-prinsipp i egen organisasjon (intern samordning i det offentlige), og b) med *samstyring* med andre aktører (myndighetsaktører og eksterne aktører) som arbeidsform.

3.1 Hvordan få hele organisasjonen til å dra i samme retningen og sørge for at denne retningen gir bærekraftig utvikling? (Whole-up-government)

Utfordringen i dag er blant annet at fylkeskommunene tar opp i seg den sektoriserede forvaltningspraksisen, og ikke klarer å se sine sektorområder i sammenheng (Hanssen og Hofstad 2015, 2016). Det finnes en rekke styringsvirkemidler som fylkeskommunen har tilgjengelige, som kan og bør brukes i dette øyemed, og i tillegg vil organiseringen virke inn på evnen til å få hele organisasjonen til å dra i samme retning.

3.1.1 Bruke overordnede styringsvirkemidler

- Regional planstrategi
- Andre strategier
- Regionale planer, med handlingsprogram
- Budsjett
- Klimabudsjett
- Arealregnskap (i kombinasjon med klimabudsjett)
- Lage mål- og resultatstyringsystemer basert på FNs bærekraftmål (Asker)

3.1.2 Organisering – hvordan kompensere for en sektorisert fylkeskommune

- Tverrsektorielle arenaer
- Kompetansenettverk, lærende nettverk innad
- Ledergruppen som koordinerende instans
- Organisasjonskulturbygging

3.1.3 Politisk lederskap som sikrer helhetlig regional politikk

- Politisk organisering
- Politisk arbeidsform
- Samspill mellom adm, fag og politikk

Spørsmålet nå er hvordan fylkeskommunene arbeider med utmeislingen av en ny politisk målstruktur, basert på de 17 bærekraftmålene, og hvordan de nedfeller denne målstrukturen i styringsvirkemidlene og endrer organisasjonen for å kunne sikre sammenhengstankegangen som ligger til grunn for målene. I tillegg vil det være nødvendig å arbeide frem en mer konkretisert mål- og resultatsstyringsmodell for å bedre å synliggjør hvordan fylkeskommunen svarer dette ut.

3.2 Samstyring med myndighetsorgan og andre aktører

Samstyring har lenge vært en viktig måte fylkeskommunen utøver sin *regionale samfunnsutviklerrolle* på, i og med at rollen innebærer flere dimensjoner: å være strategisk retningsgiver, å mobilisere næringsliv, sivilsamfunn og kultursektor, og å samordne egen og andre offentlige myndigheters virkemiddelbruk og myndighetsutøvelse. Selv om den mobiliserende dimensjonen alltid har vært tydelig i fylkeskommunenes virksomhet, hvor flere har utviklet gode modeller for samarbeid med kommunene, næringsliv og sivilsamfunn, så ser vi behov for en enda sterkere vektlegging av samstyring. Bærekraftmålene, særlig nr 17, understreker at «for å lykkes med bærekraftsmålene trengs det nye og sterke partnerskap. Myndigheter, næringslivet og sivilsamfunnet må samarbeide for å oppnå bærekraftig utvikling». Som et mellomnivå ser vi i tillegg at fylkeskommunene i større grad har blitt viktige i samordningen av lokal, regional og nasjonal innsats på ulike felt. Det har blant annet utvikles seg flere avtaleordninger (byvekstavtaler), hvor forvaltningsnivåene må forhandle med hverandre, og her er det viktig at fylkeskommunen videreutvikler sin rolle. Samstyringsprinsippet øker samtidig styringskompleksiteten. Kompleksiteten er synlig i variasjoner av organisering av tjenester, variasjoner i samarbeidspartnere og ikke minst sammensatte krav til leveranse. Økt vekt på samstyring fordrer dermed en større bevissthet hos fylkeskommunen på hvordan den som organisasjon utøver sine roller, både å være effektive og gode samarbeidspartnere, involvere bredt og sikre demokratisk åpenhet, forankring og legitimitet.

Dette arbeidet må sees i sammenheng med resiliens-tankegangen – som er tydelig i bærekrafttankegangen i dag. Oversatt til fylkeskommunenes praktiske arbeid og perspektiv inn i arbeidet med bærekraftsmålene innebærer dette at man skal arbeide frem robuste fylkeskommune- og kommuneorganisasjoner som igjen skal sikre robuste lokalsamfunn og robuste (omstilte) arbeidsmarkeder. Det fordrer også en sterk fokus på at fylkeskommunen må arbeide målrettet sammen med kommunene, spesielt de som mangler utviklingskapasitet og –kompetanse.

3.2.1 Etablere arenaer, være arenabygger-ivaretaker og –facilitator.

Tradisjonelt har nye utfordringer blitt løst ved at de har blitt lagt til oppgavene til en allerede etablert sektor eller ved at man har opprettet en ny sektor. Som vi har sett er utgangspunktet for tankegangen bak FNs 17 bærekraftsmål at dette krever handling på tvers. Nettverksstyring og partnerskap velges gjerne når samfunnsmålene en ønsker å nå impliserer handling på tvers av offentlige sektorer og er avhengig av at privat sektor og sivilsamfunn bidrar. Denne samordningsfunksjonen innebærer også et ansvar for å skape gode møteplasser, nettverk og partnerskap (være en arenabygger), hvor man klarer å samle de relevante ressurskontrollerende aktørene, og slik sett styrke rollen som en arenabygger, arena-ivaretaker og arena-facilitator.

3.2.2 Oppnå mål gjennom kobling av offentlige og private ressurser/virkemidler (mobilisere)

Bærekraftmålene innebærer også økte forventinger til hvordan fylkeskommunen arbeider som «koblingsboks» mellom offentlig og privat innsats. Særlig gjelder dette i forventningene i St.meld 6.(2018-2019) om at fylkeskommunen skal ta rollen med å utforme en helhetlig kompetansepolitikk.

En slik kompetansepolitikk vil være avhengig av gode koblinger mellom offentlige og private ressurser og virkemidler, for eksempel for å sikre FNs bærekraftsmål 8.5 (nevnt tidligere).

3.2.3 Oppnå bedre dialog med (sektoriserte) statlige aktører – gjennom strategisk regional retningsgivning (samordne)

I Meld. St. 14 (2014-2015) påpekes det at sektorsamordning er en utfordrende oppgave som følge av en økende sektorisert og segmentert statlig forvaltning. Allerede i planlovutvalgets to NOUer (NOU 2001:7, NOU 2003:14), understrekes dette samordningsbehovet. Siden Norge har en desentralisert velferdsstatsmodell, kreves det en omfattende samordning av offentlige myndighetsorgan, og deres innsats. Dette trekkes særlig frem i FNs bærekraftsmål 17.17, som understreker betydningen av å stimulere til og fremme velfungerende partnerskap i det offentlige. Spørsmålet i denne sammenheng er hvordan de nye fylkeskommunene kan ta en sterkere dialog/samordningsrolle også oppover – og gjennom tydelig, regional retningsgivning bidra til at de statlige virkemiddelaktørene samordner sin innsats med fylkeskommunens innsats.

3.3 Oppsummert: FNs 17 bærekraftsmål som politisk bevisstgjøring – ikke avpolitisering

FNs 17 bærekraftsmål er en arbeidsplan som skal bidra til å nå viktige mål som verdenssamfunn, men også å sikre målene for hvert enkelt lokalsamfunn. De kan således fungere som nyttige bevisstgjøringsredskap og bidra inn i den brede diskusjonen (særlig de nye) fylkeskommunene må ha i utformingen av et nytt målbilde. Det finnes imidlertid ingen fasit for hvordan man skal jobbe for å realisere FNs bærekraftsmål, det er opp til hver enkelt fylkeskommune (og kommune) å operasjonalisere dem, og nedfelle dem i styringsdokumenter og –praksiser, samt hvordan de jobber for å realisere (også gjennom samarbeid). Gjennom et slikt operasjonaliseringsarbeid vil også politisk og administrativ ledelse i fylkeskommunene få eierskap til begrepene (mål og delmål) og tiltakene som skal sikre at målene nås. Det er derfor viktig at målene ikke blir brukt for å «avpolitiser» politikken, men tvert imot brukes som politisk bevisstgjøring og en tydeliggjøring av konsekvensene av politiske valg.

FNs bærekraftsmål

Høsten 2015 vedtok FNs medlemsland 17 mål for bærekraftig utvikling frem mot 2030. Her følger en oversikt over målene:

1. Utrydde alle former for fattigdom i hele verden
2. Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk
3. Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder
4. Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle
5. Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling
6. Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle
7. Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris
8. Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle
9. Bygge robust infrastruktur, fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og bidra til innovasjon
10. Redusere ulikhet i og mellom land
11. Gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige
12. Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre
13. Handle umiddelbart for å stoppe klimaendringene og bekjempe konsekvensene av dem
14. Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling
15. Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av arts mangfold
16. Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer
17. Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling

Utfyllende oversikt

Mål 1. Utrydde alle former for fattigdom i hele verden

1.1 Innen 2030 utrydde all ekstrem fattigdom, for tiden målt til under 1,25 dollar om dagen å leve for

1.2 Innen 2030 og i samsvar med nasjonale definisjoner, minst halvere andelen menn, kvinner og barn i alle aldre som lever i fattigdom

1.3 Innføre nasjonalt tilpassede sosiale velferdsordninger, herunder minimumsstandarder, og innen 2030 nå de fleste fattige og sårbare

1.4 Innen 2030 sikre at alle kvinner og menn, særlig fattige og sårbare personer, har lik rett til økonomiske ressurser samt tilgang til grunnleggende tjenester, eierskap til og kontroll over jord og annen form for eiendom, arv, naturressurser, egnet teknologi og finansielle tjenester, herunder mikrofinansiering

1.5 Innen 2030 bygge opp motstandskraften til fattige og personer i utsatte situasjoner, slik at de blir mindre utsatt for og sårbare overfor klimarelaterte ekstreme hendelser og andre økonomiske, sosiale og miljømessige påkjenninger og katastrofer

1.a Sikre en betydelig mobilisering av ressurser fra mange ulike kilder, blant annet gjennom økt utviklingssamarbeid, for å gi utviklingslandene, særlig de minst utviklede landene, tilstrekkelige og forutsigbare virkemidler til å gjennomføre programmer og politikk med sikte på å utrydde alle former for fattigdom

1.b Opprette gode politiske rammeverk på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå basert på utviklingsstrategier som gagnar de fattige og ivaretar kjønnsperspektivet, med sikte på å framskynde investeringer i fattigdomsbekjempende tiltak

Mål 2. Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk

2.1 Innen 2030 utrydde sult og sikre alle mennesker, særlig fattige og personer i utsatte situasjoner, blant andre spedbarn, tilgang til trygg, ernæringsmessig fullgod og tilstrekkelig mat hele året

2.2 Innen 2030 utrydde alle former for feilernæring, og innen 2025 nå de internasjonalt avtalte målene som gjelder veksthemming og avmagring hos barn under fem år, samt ivareta ernæringsbehovene til unge jenter, gravide, ammende mødre og eldre personer

2.3 Innen 2030 doble produktiviteten og inntektene til småskalaprodusenter i landbruket, særlig kvinner, urfolk, drivere av familiebruk, husdyrnomader og fiskere, blant annet gjennom sikker og lik tilgang til jord, andre produksjonsressurser og innsatsmidler, kunnskap, finansielle tjenester, markeder og muligheter for verdiøkning samt sysselsetting utenfor landbruket

2.4 Innen 2030 sikre at det finnes bærekraftige systemer for matproduksjon, og innføre robuste landbruksmetoder som gir økt produktivitet og produksjon, bidrar til å opprettholde økosystemene, styrker evnen til tilpasning til klimaendringer, ekstremvær, tørke, oversvømmelser og andre katastrofer, og som gradvis fører til bedre jordkvalitet

2.5 Innen 2020 opprettholde det genetiske mangfoldet av frø, kulturplanter og husdyr samt beslektede ville arter, blant annet gjennom veldrevne og rikholdige frø- og plantelagre nasjonalt, regionalt og internasjonalt, og fremme tilgang til og en rettferdig og likelig fordeling av de goder som følger av bruk av genressurser og tilhørende tradisjonell kunnskap, i tråd med internasjonal enighet

2.a Øke investeringene, blant annet gjennom bedre internasjonalt samarbeid, i infrastruktur på landsbygda, forskning og veiledningstjenester innenfor landbruket, teknologiutvikling og opprettelse av genbanker for planter og husdyr, med sikte på å forbedre produksjonskapasiteten i landbruket i utviklingsland, særlig i de minst utviklede landene

2.b Korrigere og hindre handelsbegrensninger og -vridninger på verdens landbruksmarkeder, blant annet gjennom en parallell avvikling av alle former for eksportsubsidier på landbruksvarer og alle eksporttiltak med tilsvarende virkning, i samsvar med mandatet for Doha-runden

2.c Vedta tiltak for å sikre at markedene for matvarer og deres biprodukter virker etter sin hensikt, og legge til rette for rask tilgang til markedsinformasjon, blant annet om matreserver, for å bidra til å begrense ekstreme svingninger i matvareprisene

Mål 3. Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder

3.1 Innen 2030 redusere mørdredødeligheten i verden til under 70 per 100.000 levendefødte

3.2 Innen 2030 få slutt på dødsfall som kan forhindres blant nyfødte og barn under fem år, med et felles mål for alle land om å redusere dødeligheten blant nyfødte til høyst 12 per 1000 levendefødte og blant barn under fem år til høyst 25 per 1000 levendefødte

3.3 Innen 2030 stanse epidemiene av aids, tuberkulose, malaria og neglisjerte tropiske sykdommer samt bekjempe hepatitt, vannbårne og andre smittsomme sykdommer

3.4 Innen 2030 redusere prematur dødelighet forårsaket av ikke-smittsomme sykdommer med en tredel gjennom forebygging og behandling, og fremme mental helse og livskvalitet

3.5 Styrke forebygging og behandling av misbruk, blant annet av narkotiske stoffer og skadelig bruk av alkohol

3.6 Innen 2020 halvere antall dødsfall og skader i verden forårsaket av trafikkulykker

3.7 Innen 2030 sikre allmenn tilgang til tjenester knyttet til seksuell og reproduktiv helse, herunder familieplanlegging og tilhørende informasjon og opplæring, og sikre at reproduktiv helse innarbeides i nasjonale strategier og programmer

3.8 Oppnå allmenn dekning av helsetjenester, herunder beskyttelse mot økonomisk risiko, og allmenn tilgang til grunnleggende og gode helsetjenester samt trygge, virksomme og nødvendige medisiner og vaksiner av god kvalitet og til en overkommelig pris

3.9 Innen 2030 betydelig redusere antall dødsfall og sykdomstilfeller forårsaket av farlige kjemikalier og forurenset luft, vann og jord

3.a Styrke gjennomføringen av Verdens helseorganisasjons rammekonvensjon om forebygging av tobakksskader i alle land

3.b Støtte forskning om og utvikling av vaksiner og medisiner mot smittsomme og ikke-smittsomme sykdommer som primært rammer utviklingsland, sørge for tilgang til nødvendige medisiner og vaksiner til en overkommelig pris, i samsvar med Doha-erklæringen om Trips-avtalen og folkehelse, som bekrefter utviklingslandenes rett til fullt ut å anvende bestemmelsene i avtalen om handelsrelaterte aspekter ved immaterielle rettigheter om adgangen til å verne om folkehelsen og særlig til å sørge for tilgang til medisiner for alle

3.c Oppnå betydelig bedre finansiering av helsetjenester og økt rekruttering, utvikling og opplæring av helsepersonell i utviklingsland samt arbeide for at slikt personell blir værende i landene, særlig i de minst utviklede landene og små utviklingsøystater

3.d Styrke kapasiteten i alle land, særlig i utviklingsland, for tidligvarsling, risikobegrensning og håndtering av nasjonale og globale helserisikoer

Mål 4. Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle

4.1 Innen 2030 sikre at alle jenter og gutter fullfører gratis og likeverdig grunnskole og videregående opplæring av høy kvalitet som kan gi dem relevant og reelt læringsutbytte

4.2 Innen 2030 sikre alle jenter og gutter tilgang til god og tidlig omsorg og førskole, slik at de er forberedt på å begynne i grunnskolen

4.3 Innen 2030 sikre kvinner og menn lik tilgang til god teknisk og yrkesfaglig opplæring og høyere utdanning, herunder universitetsutdanning, til en overkommelig pris

4.4 Innen 2030 oppnå en betydelig økning i antall unge og voksne med kompetanse, blant annet i tekniske fag og yrkesfag, som er relevant for sysselsetting, anstendig arbeid og entreprenørskap

4.5 Innen 2030 avskaffe kjønnsforskjeller i utdanning og opplæring og sikre lik tilgang til alle nivåer innenfor utdanning og yrkesfaglig opplæring for sårbare personer, deriblant personer med nedsatt funksjonsevne, urfolk og barn i utsatte situasjoner

4.6 Innen 2030 sikre at all ungdom og en betydelig andel voksne, både kvinner og menn, lærer å lese, skrive og regne

4.7 Innen 2030 sikre at alle elever og studenter tilegner seg den kompetanse som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling, blant annet gjennom utdanning for bærekraftig utvikling og livsstil, menneskerettigheter, likestilling, fremme av en freds- og ikkevoldskultur, globalt borgerskap og verdsetting av kulturelt mangfold og kulturens bidrag til bærekraftig utvikling

4.a Etablere og oppgradere utdanningstilbud som ivaretar hensynet til barn, personer med nedsatt funksjonsevne og kjønnsforskjeller, og sikrer trygge, ikke-voldelige, inkluderende og effektive læringsomgivelser for alle

4.b Innen 2020 oppnå en vesentlig økning, på verdensbasis, i antall stipender som er tilgjengelige for studenter fra utviklingsland, særlig de minst utviklede landene, små utviklingsøystater og afrikanske land, for å dem gi tilgang til høyere utdanning, blant annet yrkesfaglig opplæring og programmer for informasjons- og kommunikasjonsteknologi, teknikk, ingeniørfag og vitenskap, i utviklede land og i andre utviklingsland

4.c Innen 2030 oppnå en vesentlig økning i antall kvalifiserte lærere, blant annet gjennom internasjonalt samarbeid om lærerutdanning i utviklingsland, særlig i de minst utviklede landene og i små utviklingsøystater

Mål 5. Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling

5.1 Gjøre slutt på alle former for diskriminering av jenter og kvinner i hele verden

5.2 Avskaffe alle former for vold mot alle jenter og kvinner, både i offentlig og privat sfære, herunder menneskehandel, seksuell og annen form for utnyttning

5.3 Avskaffe all skadelig praksis, for eksempel barneekteskap, tidlige ekteskap og tvangsekteskap samt kvinnelig omskjæring

5.4 Erkjenne og verdsette ubetalt omsorgs- og husholdsarbeid gjennom yting av offentlige tjenester, infrastruktur og sosialpolitikk samt fremme av delt ansvar i husholdet og familien, alt etter hva som passer i det enkelte land

5.5 Sikre kvinner fullstendig og reell deltakelse og like muligheter til ledende stillinger på alle nivåer i beslutningsprosessene i det politiske, økonomiske og offentlige liv

5.6 Sikre allmenn tilgang til seksuell og reproduktiv helse samt reproduktive rettigheter, som avtalt i samsvar med handlingsprogrammet fra den internasjonale konferansen om befolkning og utvikling, handlingsplanen fra Beijing og beslutningsdokumentene fra deres respektive tilsynskonferanser

5.a Iverksette reformer for å gi kvinner lik rett til økonomiske ressurser samt tilgang til eierskap til og kontroll over jord og annen form for eiendom, finansielle tjenester, arv og naturressurser, i samsvar med nasjonal lovgivning

5.b Styrke bruken av tilpasset teknologi, særlig informasjons- og kommunikasjonsteknologi, for å styrke kvinners stilling

5.c Vedta og styrke god politikk og gjennomførbar lovgivning for å fremme likestilling og styrke jenters og kvinners stilling på alle nivåer

Mål 6. Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle

6.1 Innen 2030 sørge for allmenn og likeverdig tilgang til trygt drikkevann til en overkommelig pris for alle

6.2 Innen 2030 sørge for tilgang til tilstrekkelige og likeverdige sanitær-, hygiene- og toalettforhold for alle, med særlig vekt på behovene til jenter og kvinner samt personer i utsatte situasjoner

6.3 Innen 2030 sørge for bedre vannkvalitet ved å redusere forurensning, avskaffe avfallsdumping og mest mulig begrense utslipp av farlige kjemikalier og materialer, halvere andelen ubehandlet spillvann og i vesentlig grad øke gjenvinning og trygg ombruk på verdensbasis

6.4 Innen 2030 betydelig bedre utnyttelsen av vann i alle sektorer, og sikre bærekraftig uttak av og tilgang til ferskvann for å håndtere knapphet på vann og i vesentlig grad redusere antall personer som rammes av vannmangel

6.5 Innen 2030 gjennomføre en integrert forvaltning av vannressurser på alle nivåer, blant annet gjennom samarbeid over landegrensene der det er aktuelt

6.6 Innen 2020 verne og gjenopprette vannrelaterte økosystemer, herunder fjell, skoger, våtmarker, elver, vannførende bergarter og innsjøer

6.a Innen 2030 utvide det internasjonale samarbeidet og støtte oppbygging av kapasitet i utviklingsland når det gjelder virksomhet og programmer knyttet til vann- og sanitærforhold, blant annet teknologi for vannopsamling, avsalting, effektiv bruk av vannressurser, behandling av avløpsvann, gjenvinning og ombruk

6.b Støtte og styrke medvirkning fra lokalsamfunn for å bedre forvaltningen av vann- og sanitærforhold

Mål 7. Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris

7.1 Innen 2030 sikre allmenn tilgang til pålitelige og moderne energitjenester til en overkommelig pris

7.2 Innen 2030 betydelig øke andelen fornybar energi i verdens samlede energiforbruk

7.3 Innen 2030 doble energieffektivitetsraten på verdensbasis

7.a Innen 2030 styrke det internasjonale samarbeidet for å lette tilgangen til forskning og teknologi på området ren energi, herunder fornybar energi, energieffektivisering og en avansert og renere teknologi for fossilt brensel, samt fremme investeringer i energiinfrastruktur og teknologi for ren energi

7.b Innen 2030 utbygge infrastruktur og oppgradere teknologi for å tilby moderne og bærekraftige energitjenester til alle innbyggere i utviklingsland, særlig i de minst utviklede landene, små utviklingsøystater og kystløse utviklingsland, i samsvar med landenes respektive støtteprogrammer

Mål 8. Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle

8.1 Opprettholde en økonomisk vekst per innbygger som er i samsvar med forholdene i de respektive landene, og med en vekst i bruttonasjonalproduktet på minst sju prosent per år i de minst utviklede landene

8.2 Øke den økonomiske produktiviteten gjennom diversifisering, teknologisk modernisering og innovasjon, blant annet med vekt på lønnsomme og arbeidsintensive sektorer

8.3 Fremme en utviklingsrettet politikk som støtter produktiv virksomhet, opprettelse av anstendige arbeidsplasser, entreprenørskap, kreativitet og innovasjon, og stimulere til formalisering av og vekst i antallet svært små, små og mellomstore bedrifter, blant annet ved å sørge for tilgang til finansielle tjenester

8.4 Til og med 2030 gradvis å bedre utnyttelsen av globale ressurser innenfor forbruk og produksjon, og arbeide for å oppheve koblingen mellom økonomisk vekst og miljøødeleggelser, i samsvar med det tiårige handlingsprogrammet for bærekraftig forbruk og produksjon, der de utviklede landene går foran

8.5 Innen 2030 oppnå full og produktiv sysselsetting og anstendig arbeid for alle kvinner og menn, deriblant ungdom og personer med nedsatt funksjonsevne, og oppnå lik lønn for likt arbeid

8.6 Innen 2020 betydelig redusere andelen unge som verken er i arbeid eller under utdanning eller opplæring

8.7 Treffe umiddelbare og effektive tiltak for å avskaffe tvangsarbeid, få slutt på moderne slaveri og menneskehandel og sikre at de verste formene for barnearbeid forbyes og avskaffes, herunder rekruttering og bruk av barnesoldater, samt avskaffe alle former for barnearbeid innen 2025

8.8 Beskytte arbeiderrettigheter og fremme et trygt og sikkert arbeidsmiljø for alle arbeidstakere, herunder arbeidsinnvandrere og særlig kvinnelige innvandrere, samt arbeidstakere i vanskelige arbeidsforhold

8.9 Innen 2030 utarbeide og iverksette politikk for å fremme en bærekraftig turistnæring som skaper arbeidsplasser og fremmer lokal kultur og lokale produkter

8.10 Styrke nasjonale finansinstitusjoners evne til å stimulere til og utvide tilgangen til bank- og forsikringstjenester samt finansielle tjenester for alle

8.a Øke støtten til handelsrettet bistand («Aid for Trade») til utviklingsland, særlig de minst utviklede landene, blant annet gjennom et bedre integrert rammeverk for handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede landene

8.b Innen 2020 utvikle og iverksette en global strategi for sysselsetting av ungdom, og gjennomføre Den internasjonale arbeidsorganisasjonens «Global Jobs Pact»

Mål 9. Bygge robust infrastruktur, fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og bidra til innovasjon

9.1 Utvikle pålitelig, bærekraftig og solid infrastruktur av høy kvalitet, herunder regional og grensekryssende infrastruktur, for å støtte økonomisk utvikling og livskvalitet med vekt på overkommelig pris og likeverdig tilgang for alle

9.2 Fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering, og innen 2030 betydelig øke næringslivets andel av sysselsetting og bruttonasjonalprodukt, i tråd med forholdene i de respektive landene, og doble denne andelen i de minst utviklede landene

9.3 Øke tilgangen til finansielle tjenester, herunder rimelig kreditt, for små industribedrifter og andre bedrifter, særlig i utviklingsland, og styrke disse bedriftenes integrering i verdikjeder og markeder

9.4 Innen 2030 oppgradere infrastruktur og omstille næringslivet til å bli mer bærekraftig, med en mer effektiv bruk av ressurser og større anvendelse av rene og miljøvennlige teknologiformer og industriprosesser, der alle land gjør en innsats etter egen evne og kapasitet

9.5 Styrke vitenskapelig forskning, oppgradere næringslivssektorenes teknologiske evne og kapasitet i alle land, særlig utviklingsland, herunder og innen 2030 ved å stimulere til innovasjon og ved en

betydelig økning i antall ansatte innenfor forsknings- og utviklingsvirksomhet per million innbyggere, samt ved å øke bevilningene til offentlig og privat forskning og utvikling

9.a Legge til rette for en bærekraftig og robust utvikling av infrastrukturen i utviklingsland ved å øke den finansielle, teknologiske og faglige bistanden til afrikanske land, de minst utviklede landene, kystløse utviklingsland og små utviklingsøystater

9.b Støtte nasjonal utvikling av teknologi, forskning og innovasjon i utviklingsland, herunder ved å sikre politiske rammevilkår som blant annet fremmer mangfold i næringslivet og gir handelsvarer en merverdi

9.c Øke tilgangen til informasjons- og kommunikasjonsteknologi betydelig, og arbeide for at de minst utviklede landene får allmenn og rimelig tilgang til Internett innen 2020

Mål 10. Redusere ulikhet i og mellom land

10.1 Innen 2030, og raskere enn for det nasjonale gjennomsnittet, oppnå en gradvis og varig inntektsøkning for de fattigste 40 prosent av befolkningen

10.2 Innen 2030 sørge for å myndiggjøre alle og fremme deres sosiale, økonomiske og politiske inkludering, uten hensyn til alder, kjønn, funksjonsevne, rase, etnisitet, nasjonal opprinnelse, religion eller økonomisk eller annen status

10.3 Sikre like muligheter og redusere forskjellsbehandling, blant annet ved å avskaffe diskriminerende lover, politikk og praksis og ved å fremme lovgivning, politikk og tiltak som er egnet til å nå dette målet

10.4 Vedta politikk, særlig når det gjelder skatter og avgifter, lønn og sosialomsorg, med sikte på å oppnå en gradvis utjevning av forskjeller

10.5 Bedre reguleringen av og tilsynet med globale finansmarkeder og finansinstitusjoner, og styrke gjennomføringen av regelverket

10.6 Sikre at utviklingslandene blir bedre representert og får større grad av medbestemmelse i beslutningsprosessene i globale finansinstitusjoner, slik at institusjonene blir mer velfungerende, troverdige, ansvarlige og legitime

10.7 Legge til rette for migrasjon og mobilitet i ordnede, trygge, regelmessige og ansvarlige former, blant annet ved å gjennomføre en planmessig og godt forvaltet migrasjonspolitikk

10.a Gjennomføre prinsippet om særbehandling og differensiert behandling av utviklingsland, særlig de minst utviklede landene, i samsvar med avtaler med Verdens handelsorganisasjon

10.b Stimulere til offentlig utviklingsbistand og kapitalflyt, blant annet direkte utenlandske investeringer, til statene der behovet er størst, særlig de minst utviklede landene, afrikanske land, små utviklingsøystater og kystløse utviklingsland, i samsvar med landenes egne planer og programmer

10.c Innen 2030 redusere transaksjonsgebyrene til under tre prosent ved pengeoverføringer fra utflyttede til hjemlandet, og avskaffe overføringsordninger der gebyrene overstiger fem prosent

Mål 11. Gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige

11.1 Innen 2030 sikre allmenn tilgang til tilfredsstillende og trygge boliger og grunnleggende tjenester til en overkommelig pris, og bedre forholdene i slumområder

11.2 Innen 2030 sørge for at alle har tilgang til trygge, lett tilgjengelige og bærekraftige transportsystemer til en overkommelig pris, og bedre sikkerheten på veiene, særlig gjennom utbygging av offentlige transportmidler og med særlig vekt på behovene til personer i utsatte situasjoner, kvinner, barn, personer med nedsatt funksjonsevne samt eldre

11.3 Innen 2030 oppnå en mer inkluderende og bærekraftig urbanisering med mulighet for en integrert og bærekraftig bosettingsplanlegging og -forvaltning som gir medbestemmelse i alle land

11.4 Styrke innsatsen for å verne om og sikre verdens kultur- og naturarv

11.5 Innen 2030 oppnå en betydelig reduksjon i antall dødsfall og antall personer som rammes av katastrofer, herunder vannrelaterte katastrofer, samt i betydelig grad minske de direkte økonomiske tap i verdens samlede bruttonasjonalprodukt som følge av slike katastrofer, med vekt på beskyttelse av fattige og personer i utsatte situasjoner

- 11.6** Innen 2030 redusere negative konsekvenser for miljøet i storbyene målt per innbygger, blant annet ved å legge særlig vekt på luftkvalitet samt offentlig og annen form for avfallshåndtering
- 11.7** Innen 2030 sørge for allmenn tilgang til trygge, inkluderende og lett tilgjengelige grøntområder og offentlige rom, særlig for kvinner, barn og eldre samt personer med nedsatt funksjonsevne
- 11.a** Støtte positive økonomiske, sosiale og miljømessige forbindelser mellom byområder, omland og spredtbygde områder ved å styrke nasjonale og regionale utviklingsplaner
- 11.b** Innen 2020 oppnå en betydelig økning i antall byer og bosettinger som vedtar og gjennomfører en integrert politikk og plan med sikte på inkludering, bedre ressursbruk, begrensning av og tilpasning til klimaendringer samt evne til å motstå og håndtere katastrofer, samt utvikle og iverksette en helhetlig og altomfattende risikostyring i forbindelse med katastrofer, i tråd med Sendai-rammeverket for katastrofeberedskap 2015-2030
- 11.c** Bistå de minst utviklede landene med å oppføre bærekraftige og solide bygninger ved bruk av lokale materialer, blant annet gjennom økonomisk og faglig bistand

Mål 12. Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre

- 12.1** Gjennomføre det tiårige handlingsprogrammet for bærekraftig forbruk og produksjon, med deltakelse fra alle land og der de utviklede landene går foran, samtidig som det tas hensyn til utviklingslandenes utviklingsnivå og muligheter
- 12.2** Innen 2030 oppnå en bærekraftig forvaltning og effektiv bruk av naturressurser
- 12.3** Innen 2030 halvere andelen matsvinn per innbygger på verdensbasis, både i detaljhandelen og blant forbrukere, og redusere svinn i produksjons- og forsyningskjeden, herunder svinn etter innhøsting
- 12.4** Innen 2020, og i samsvar med internasjonalt vedtatte rammeverk, oppnå en mer miljøvennlig forvaltning av kjemikalier og alle former for avfall gjennom hele deres livssyklus, og betydelig redusere utslipp av kjemikalier og avfall til luft, vann og jord for mest mulig å begrense skadevirkningene for menneskers helse og for miljøet
- 12.5** Innen 2030 betydelig redusere avfallsmengden gjennom forbud, reduksjon, gjenvinning og ombruk
- 12.6** Stimulere selskaper, særlig store og flernasjonale selskaper, til å innføre bærekraftige arbeidsmetoder og integrere informasjon om bærekraft i sine rapporteringsrutiner
- 12.7** Fremme bærekraftige ordninger for offentlige anskaffelser, i samsvar med de enkelte landenes politikk og prioriteringer
- 12.8** Innen 2030 sikre at alle i hele verden har relevant informasjon om og er seg bevisst en bærekraftig utvikling og en livsstil som er i harmoni med naturen
- 12.a** Støtte utviklingslandene i arbeidet med å styrke deres vitenskapelige og tekniske kapasitet til gradvis å innføre mer bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre
- 12.b** Utvikle og innføre metoder for å overvåke konsekvensene av en bærekraftig utvikling på en turistnæring som er bærekraftig, skaper arbeidsplasser og fremmer lokal kultur og lokale produkter
- 12.c** Redusere ineffektive subsidier til fossilt brensel ved å fjerne markedsvridninger som oppmuntrer til overforbruk, i samsvar med forholdene i de enkelte land, herunder ved å legge om skatter og avgifter og avvike skadelige subsidier der de finnes, slik at konsekvensene for miljøet avdekkes, samtidig som det tas fullt ut hensyn til utviklingslandenes særlige behov og situasjon og eventuelle skadelige konsekvenser for deres utvikling begrenses mest mulig og på en måte som beskytter de fattige og de berørte lokalsamfunnene

Mål 13. Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem*

- 13.1** Styrke evnen til å stå imot og tilpasse seg klimarelaterte farer og naturkatastrofer i alle land
- 13.2** Innarbeide tiltak mot klimaendringer i politikk, strategier og planlegging på nasjonalt nivå
- 13.3** Styrke enkeltpersoners og institusjoners evne til å motvirke, tilpasse seg og redusere konsekvensene av klimaendringer og deres evne til tidlig varsling, samt styrke kunnskapen og bevisstgjøringen om dette

13.a Gjennomføre forpliktelsene som de utviklede landene som er part i FNs rammekonvensjon om klimaendring, har påtatt seg for å nå målet om i fellesskap og innen 2020 å skaffe 100 milliarder dollar per år fra alle kilder for å møte utviklingslandenes behov for å innføre hensiktsmessige klimatiltak og gjennomføre dem på en åpen måte, og fullt ut å operasjonalisere Det grønne klimafondet ved at fondet snarest mulig tilføres kapital

13.b Fremme ordninger for å styrke evnen til effektiv planlegging og forvaltning knyttet til klimaendringer i de minst utviklede landene og små utviklingsøystater, blant annet med vekt på kvinner og ungdom samt lokale og marginaliserte samfunn

* I erkjennelsen av at FNs rammekonvensjon om klimaendring er det viktigste internasjonale og mellomstatlige forumet for forhandlinger om globale tiltak mot klimaendringer.

Mål 14. Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling

14.1 Innen 2025 forhindre og i betydelig grad redusere alle former for havforurensning, særlig fra landbasert virksomhet, herunder forurensning forårsaket av flytende vrakrester og næringsstoffer

14.2 Innen 2020 forvalte og verne økosystemene i havet og langs kysten på en bærekraftig måte for å unngå omfattende skadevirkninger, blant annet ved å styrke systemenes motstandsevne og iverksette gjenopprettende tiltak for å gjøre havene sunne og produktive

14.3 Mest mulig begrense og håndtere konsekvensene av havforsuring, blant annet gjennom økt vitenskapelig samarbeid på alle nivåer

14.4 Innen 2020 innføre effektive tiltak for å regulere høsting og få slutt på overfiske, ulovlig, urapportert og uregulert fiske samt ødeleggende fiskemetoder, og iverksette vitenskapelig baserte forvaltningsplaner for at fiskebestandene snarest mulig kan gjenopprettes minst til et nivå som kan gi best mulig bærekraftig avkastning ut fra bestandenes biologiske særtrekk

14.5 Innen 2020 bevare minst ti prosent av kyst- og havområdene, i samsvar med nasjonal rett og folkeretten og på grunnlag av den beste vitenskapelige kunnskapen som er tilgjengelig

14.6 Innen 2020 forby visse former for fiskerisubsidier som bidrar til overkapasitet og overfiske, avskaffe subsidier som bidrar til ulovlig, urapportert og uregulert fiske samt unngå å innføre nye tilsvarende subsidier, og samtidig erkjenne at en hensiktsmessig og effektiv særbehandling og differensiert behandling av utviklingslandene og de minst utviklede landene bør være en integrert del av Verdens handelsorganisasjons forhandlinger om fiskerisubsidier

14.7 Innen 2030 øke de økonomiske fordelene for små utviklingsøystater og de minst utviklede landene som følge av en bærekraftig bruk av marine ressurser, blant annet gjennom bærekraftig forvaltning av fiskerier, akvakultur og turistnæringen

14.a Styrke vitenskapelig kunnskap, bygge opp forskningskapasitet og overføre marin teknologi, og samtidig ta hensyn til kriterier og retningslinjer fra Den mellomstatlige oseanografiske kommisjon for overføring av marin teknologi, med sikte på å bedre tilstanden i havet og øke det marine artsmangfoldets bidrag til utviklingen i utviklingslandene, særlig i små utviklingsøystater og de minst utviklede landene

14.b Gi fiskere som driver småskala fiske med enkle redskaper, tilgang til marine ressurser og markeder

14.c Øke bevaringen og en bærekraftig bruk av havene og havressursene ved å gjennomføre folkerettslige bestemmelser slik de er nedfelt i FNs havrettskonvensjon, som utgjør rettsgrunnlaget for bevaring og bærekraftig bruk av havet og havressursene, slik det også framgår av punkt 158 i FN-rapporten «The Future We Want»

Mål 15. Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold

15.1 Innen 2020 sikre bevaring, gjenoppretting og bærekraftig bruk av ferskvannsbaserte økosystemer og tjenester som benytter seg av disse økosystemene, på land og i innlandsområder, særlig skoger, våtmarker, fjell og tørre områder, i samsvar med forpliktelser i henhold til internasjonale avtaler

- 15.2** Innen 2020 fremme gjennomføring av en bærekraftig forvaltning av all slags skog, stanse avskoging, gjenopprette forringede skoger og i betydelig grad øke skoggjenreising og nyplanting på globalt nivå
- 15.3** Innen 2030 bekjempe forørkning, gjenopprette forringet land og matjord, herunder landområder som er rammet av forørkning, tørke og oversvømmelser, og arbeide for en verden uten landforringelse
- 15.4** Innen 2030 sikre bevaring av økosystemer i fjellområder, herunder deres biologiske mangfold, slik at de skal bli bedre i stand til å yte viktige bidrag til en bærekraftig utvikling
- 15.5** Iverksette umiddelbare og omfattende tiltak for å redusere ødeleggelsen av habitater, stanse tap av biologisk mangfold og innen 2020 verne truede arter og forhindre at de dør ut
- 15.6** Fremme en rettferdig og likelig deling av fordelene knyttet til bruk av genressurser, og fremme en formålstjenlig tilgang til slike ressurser i tråd med internasjonale avtaler
- 15.7** Treffe umiddelbare tiltak for å stanse krypskyting og ulovlig handel med vernede plante- og dyrearter og håndtere både tilbuds- og etterspørselssiden ved handelen med ulovlige produkter fra viltlevende dyr
- 15.8** Innen 2020 innføre tiltak for å unngå innføring og spredning av fremmede arter og for i betydelig grad å redusere fremmede arters påvirkning på land- og vannbaserte økosystemer, samt kontrollere eller utrydde prioriterte miljøfremmede arter
- 15.9** Innen 2020 innarbeide prinsipper om økosystemer og biologisk mangfold i nasjonale og lokale planleggings- og utviklingsprosesser, strategier for fattigdomsreduksjon samt regnskaper
- 15.a** Skaffe til veie og oppnå en betydelig økning i finansielle ressurser fra alle kilder med sikte på bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold og økosystemer
- 15.b** Skaffe til veie betydelige ressurser fra alle kilder og på alle nivåer for å finansiere en bærekraftig skogforvaltning, og sørge for virkemidler egnet til å fremme slik forvaltning i utviklingslandene, blant annet for bevaring og nyplanting av skog
- 15.c** Øke den globale støtten til tiltak for å bekjempe krypskyting og ulovlig handel med vernede arter, blant annet ved å styrke lokalsamfunnenes evne til å benytte de muligheter som finnes for å opprettholde et bærekraftig livsgrunnlag

Mål 16. Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer

- 16.1** Oppnå en betydelig reduksjon i alle former for vold og andelen voldsrelaterte dødsfall i hele verden
- 16.2** Stanse overgrep, utnyttning, menneskehandel og alle former for vold mot og tortur av barn
- 16.3** Fremme rettsstaten nasjonalt og internasjonalt, og sikre lik tilgang til rettsvern for alle
- 16.4** Innen 2030 oppnå en betydelig reduksjon av ulovlige finans- og våpenstrømmer, gjøre det enklere å spore opp og returnere stjålne eiendeler samt bekjempe alle former for organisert kriminalitet
- 16.5** Oppnå en betydelig reduksjon i alle former for korrupsjon og bestikkelser
- 16.6** Utvikle velfungerende, ansvarlige og åpne institusjoner på alle nivåer
- 16.7** Sikre lydhøre, inkluderende, medbestemmende og representative beslutningsprosesser på alle nivåer
- 16.8** Utvide og styrke utviklingslandenes deltakelse i institusjoner for global styring
- 16.9** Innen 2030 sikre juridisk identitet for alle, herunder fødselsregistrering
- 16.10** Sikre allmenn tilgang til informasjon og beskytte grunnleggende friheter, i samsvar med nasjonal lovgivning og internasjonale avtaler
- 16.a** Styrke relevante nasjonale institusjoner, blant annet gjennom internasjonalt samarbeid, med sikte på å bygge kapasitet på alle nivåer, og særlig i utviklingsland, for å forebygge vold og bekjempe terrorisme og kriminalitet
- 16.b** Fremme og håndheve ikke-diskriminerende lover og politikk for bærekraftig utvikling

Mål 17. Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling

Finans

17.1 Styrke mobiliseringen av nasjonale ressurser, blant annet gjennom internasjonal støtte til utviklingsland, med sikte på å bedre landenes evne til å kreve inn skatter og andre avgifter

17.2 Påse at de utviklede landene fullt ut gjennomfører sine offisielle bistandsforpliktelser (ODA) overfor utviklingslandene, blant annet forpliktelsen som mange av dem har påtatt seg til å gi 0,7 prosent av ODA/BNI i bistand til utviklingsland og 0,15–0,20 prosent av ODA/BNI til de minst utviklede landene; ytere av ODA oppfordres til å vurdere å gi minst 0,20 prosent av ODA/BNI i bistand til de minst utviklede landene

17.3 Mobilisere ytterligere finansielle ressurser til utviklingslandene fra flere kilder

17.4 Bistå utviklingslandene i å oppnå langsiktige og bærekraftige gjeldsvilkår gjennom en samordnet politikk for å fremme gjeldsfinansiering, gjeldslette eller omstrukturering av gjeld, og behandle de fattigste og mest gjeldstyngede landenes utenlandsgjeld på en måte som reduserer gjeldsrelatert nød

17.5 Vedta og gjennomføre investeringsfremmende ordninger for de minst utviklede landene

Teknologi

17.6 Bedre tilgangen til og styrke samarbeidet mellom nord og sør, sør og sør og det triangulære samarbeidet regionalt og internasjonalt om vitenskap, teknologi og innovasjon, og forbedre kunnskapsdelingen på gjensidig avtalte vilkår, blant annet gjennom bedre samordning av eksisterende ordninger, særlig på FN-nivå, og gjennom en global ordning for tilgjengeliggjøring av teknologi

17.7 Fremme utvikling, overføring, spredning og formidling av miljøvennlig teknologi til utviklingsland på gunstige vilkår, blant annet på konsesjonelle og preferensielle vilkår, etter gjensidige avtaler

17.8 Fullt ut igangsette teknologibanken og ordningen for kapasitetsoppbygging innenfor vitenskap, teknologi og innovasjon for de minst utviklede landene innen 2017, og øke bruken av tilpasset teknologi, særlig informasjons- og kommunikasjonsteknologi

Kapasitetsbygging

17.9 Øke den internasjonale støtten til gjennomføring av en effektiv og målrettet kapasitetsoppbygging i utviklingsland og dermed støtte nasjonale planer for gjennomføring av alle bærekraftsmålene, blant annet gjennom samarbeid mellom nord og sør, sør og sør og triangulært

Handel

17.10 Fremme et allment, regelbasert, åpent, ikke-diskriminerende og likeverdig multilateralt handelssystem underlagt Verdens handelsorganisasjon, blant annet ved å slutføre forhandlingene under organisasjonens Doha-runde

17.11 Betydelig øke utviklingslandenes eksport, særlig med sikte på å doble de minst utviklede landenes andel av verdens eksport innen 2020

17.12 I praksis gi alle de minst utviklede landene betimelig og varig avgifts- og kvotefri markedsadgang, i samsvar med beslutninger i Verdens handelsorganisasjon, blant annet ved å sikre at det anvendes klare og enkle preferanseopprinnelsesregler på importvarer fra de minst utviklede landene, og bidra til å lette markedsadgangen

Systemiske spørsmål

Politisk og institusjonell samstemthet

17.13 Styrke stabiliteten i verdens makroøkonomi, blant annet gjennom politisk samordning og samstemthet

17.14 Oppnå en mer samstemt politikk for bærekraftig utvikling

17.15 Respektere hvert lands politiske handlingsrom og lederskap med hensyn til å etablere og gjennomføre egen politikk for fattigdomsbekjempelse og bærekraftig utvikling

Partnerskap mellom flere interessenter

17.16 Styrke det globale partnerskapet for bærekraftig utvikling, som følges opp av partnerskap mellom flere interessenter med sikte på å mobilisere og dele kunnskap, ekspertise, teknologi og finansielle ressurser for å bidra til at alle land, særlig utviklingslandene, når bærekraftsmålene

17.17 Stimulere til og fremme velfungerende partnerskap i det offentlige, mellom det offentlige og private og i det sivile samfunn, på grunnlag av partnerskapenes erfaringer og ressursstrategier

Data, overvåking og ansvarlighet

17.18 Innen 2020 øke støtten til kapasitetsoppbygging i utviklingsland, også i de minst utviklede landene og små utviklingsøystater, for i betydelig grad å bedre tilgangen på pålitelige og aktuelle data av høy kvalitet fordelt etter inntekt, kjønn, alder, rase, etnisitet, migrasjonsstatus, funksjonsevne, geografisk plassering og andre kjennetegn som er relevante i nasjonal sammenheng

17.19 Innen 2030 bygge videre på eksisterende initiativer for å utarbeide metoder for å måle den framgangen som gjøres i retning av bærekraftig utvikling, og som utfyller bruttonasjonalproduktet, samt støtte utviklingslandenes kapasitetsoppbygging på statistikkområdet

Introduksjon til tema og spørsmål til gruppearbeid

Bærekraftmålene er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Målene skal fremme sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft på kort og lang sikt. Fylkeskommunene, som regionale samfunnsutviklere, skal ta ansvar for en helhetlig og ønsket utvikling i eget fylke. Bærekraftmålene gir viktig rammer for regional utvikling, på kort og lang sikt.

Deltema 1.1: Bærekraftmålene, regional utvikling og samfunnsutviklerrollen

Innledninger:

Gro Sandkjær Hanssen, forsker, NIBR-OsloMet

Katrine Erikstad, seksjonsleder plan og miljø, Nordland fylkeskommune: *Hva skjer i Nordland?*

Arbeid i gruppene, spørsmål:

- Hvordan kan bærekraftmålene bidra til regional utvikling i egen region og styrke samfunnsutviklerrollen i fylkeskommunene (prioritere, samordne og mobilisere)?
- Hvilke partnerskap og samhandlingsarenaer har vi for å utøve vår samfunnsutviklerrolle, og hvordan kan vi bruke disse i arbeidet for å styrke en bærekraftig regional utvikling?

Deltema 1.2: Hvordan bygge kapasitet og kompetanse i fylkeskommunene til å bruke bærekraftmålene for å oppnå regional utvikling?

Innledning:

Espen Nedland Hansen, prosjektleder, plan og styring, Prosjekt Viken 2020: *Hva skjer i Viken?*

Arbeid i gruppene, spørsmål:

- Hva betyr bærekraftmålene for fylkeskommunenes prioriteringer på egne områder?
- Har målene ført til at vi tenker, samhandler og handler på en annen måte enn tidligere? Hvordan?
- Hvordan bruke og eventuelt bygge opp, kapasitet og kompetanse i organisasjonen slik at bærekraftmålene bidrar til regional utvikling?

Deltema 1.1: Bærekraftmålene, regional utvikling og samfunnsutviklerrollen

Hvordan kan bærekraftmålene bidra til regional utvikling i egen region og styrke samfunnsutviklerrollen i fylkeskommunene (prioritere, samordne og mobilisere)?

Bærekraftsmålene bør forankres politisk, det er viktig å vise hvordan de politiske målene og bærekraftsmålene henger sammen. Bærekraftsmålene kan styrke det tversektorielle arbeidet om regional utvikling, men viktig med et godt kunnskapsgrunnlag.

Målene kan være et utgangspunkt for planverk og andre styringsdokumenter, men det kan være hensiktsmessig å lage færre sektorplaner. Målene er en mulighet for å utvikle regional planstrategi. Nasjonale forventinger er en god måte til å løfte bærekraftsmålene.

De er utfordrende å gå fra forankring i planer etc til gjennomføring i praksis, men sammenslåing av fylkeskommuner gir muligheter og metoder for å jobbe systematisk med gjennomføring av målene. Tar tid å integrere gjennomføring av målene i administrasjonen, de fleste er opptatt av sin kjernevirksomhet, viktig å endre kulturen internt. Tverrfaglig samarbeid er viktig. Det finnes modeller for implementering som kan brukes. Bærekraftsmålene kan styrke fylkeskommunenes samfunnsutviklerrolle, gir en mulighet til å jobbe på tvers av sektorer.

Det er utfordrende å velge hvilke av målene som skal prioriteres regionalt, men de må ses i sammenheng med næringsutviklingen. Vi utfordres på det tradisjonelle vekstbegrepet, det er ikke sikkert at det er flere arbeidsplasser og innbyggere som er et mål, kan også diskutere hva slags arbeidsplasser og tjenester som er viktige for gjennomføring av målene.

Sammenslåing av fylkeskommunene utfordrer organisasjonene, men gir også nye muligheter og metoder for å jobbe systematisk med hvordan vi kan nå målene for samfunnsutviklingen. Gode prosesser kan bidra til å styrke fylkeskommunene som samfunnsutvikler. Viktig at organiseringen av de nye fylkeskommunene gir mulighet til å løse bærekraftsmålene på tvers av fag og sektorer, og ikke øker fragmentering og byråkratisering.

Hvilke partnerskap og samhandlingsarenaer har vi for å utøve vår samfunnsutviklerrolle, og hvordan kan vi bruke disse i arbeidet for å styrke en bærekraftig regional utvikling?

Det er ulik praksis når det gjelder organisering av partnerskapene, men man bør vurdere antallet partnerskap i fylket. Det kan bli krevende både for kommunene og andre aktører å møte på mange arenaer. Bærekraftsmålene kan legges til grunn når nye fylkeskommuner skal gå inn i nye avtaler og partnerskap og de kan knyttes til søknader om regionale utviklingsmidler. Viktig å sikre dialog blant annet med kommunene, fylkeskommunens legitimitet overfor kommunene er viktig for gjennomføring av bærekraftsmålene.

Partnerskapene bør bruke planlegging som grunnlag, og de bør også brukes til å dele kunnskap og erfaringer, etablere et felles virkelighetsbilde, sette felles og tydelige mål, og følge opp det man har blitt enige om. Partnerskapene kan også bruke arenaene til kunnskapsdeling om hvordan implementere bærekraftsmålene i praksis. Samhandlingsarenaene som KMD arrangerer er nyttige,

det er også kontaktkonferansen. Folkevalgtopplæringen kan brukes til å styrke sammenhengen mellom samfunnsutviklerrollen og gjennomføring bærekraftsmålene.

Deltema 1.2.

Hvilke partnerskap og samhandlingsarenaer har vi for å utøve vår samfunnsutviklerrolle, og hvordan kan vi bruke disse i arbeidet for å styrke en bærekraftig regional utvikling? Hva betyr bærekraftsmålene for fylkeskommunenes prioriteringer på egne områder? Har målene ført til at vi tenker, samhandler og handler på en annen måte enn tidligere? Hvordan? Hvordan bruke og eventuelt bygge opp, kapasitet og kompetanse i organisasjonen slik at bærekraftsmålene bidrar til regional utvikling?

Fylkeskommunene har kommet ulikt langt i arbeidet med bærekraftsmålene, men målene er en god mulighet til å styrke samhandlingen på tvers i fylkeskommunen og i partnerskapene, for eksempel ved å se Ungt entreprenørskap i sammenheng med arbeidet for å minske frafall i videregående skole. Flere fylkeskommuner har brukt målene i sin næringsstrategi, men det er vanskelig å operasjonalisere målene. Et godt kunnskapsgrunnlag er viktig, og mange jobber med å skaffe seg det. Målene er fin mulighet til styrke den tverrfaglige samhandlingen, men utfordrer beslutningsprosessene i det offentlige. Lederne har en viktig rolle for at målene blir forankret på saksbehandlernivå, og det er viktig å utfordre gamle tankesett. Flere steder ønsker politikerne rapportering med utgangspunkt i målene, men det kan være en utfordring at budsjettene er basert på egen målstruktur. Målene kan brukes til å styrke den økonomiske målstyringen, for eksempel med utgangspunkt i de sosiale utfordringene i fylket og er også en mulighet til å tenkte nytt når det gjelder næringsutvikling.

Tema 2: Distriktsutvikling og kompetanse

Forskernotat - Distriktsutvikling og kompetanse

Mari Wøien Meijer, Research Fellow ved Nordregio

Hvordan vi sikrer utvikling og bærekraftige distrikter er en utfordrende problemstilling. Utfordringene er mange, de er ofte strukturelle og krever en systematisk tilnærming. Hvordan man velger å angripe distriktsutfordringene er avgjørende for hvilke politiske og strategiske veivalg man tar, ifølge et ESPON-studie om utfordringer i distriktsregioner i Europa (2017). Blant disse finner vi f.eks. demografiske utfordringer som inkluderer både en stadig eldre befolkning og en lav kvinneandel i perifere områder. Med en tilbakegang i befolkningen i utkantstrøk finnes det som regel tre typer policy tilsvar, ifølge ESPON (2017): 1) man gjør ingenting, stikker hodet i sanden og later som om at problemet ikke finnes; 2) Forsøker å reversere trendene og stimulerer befolkningsvekst; og 3) Aksepterer at befolkningsandelen krymper og forsøker å re-orientere politikken mot mer helhetlige tiltak som favner proaktive og stedsavhengige politiske valg. Ser man dette under ett har man to valg: et konservativt vekst-orientert valg og et radikalt aksepterende valg. Likevel er ikke dette et enten eller scenario, men en mulighet for å kombinere de to. Å akseptere en befolkningsnedgang er ofte sett på som et nederlag, men likevel blir det ofte realiteten (ESPON 2017). Å velge og bremse befolkningsnedgangen og skape gode tilbud til dem som bor i et område framfor et konstant fokus på vekst og å forsøke å tiltrekke seg kompetente mennesker til arbeidsplasser man ikke har, kan være et positivt tiltak i et langtidsperspektiv (Vareide, 2019). I tillegg kommer muligheten for mer innovasjon i offentlige tjenester. Det gjelder også kompetanseheving innenfor de primære helsetjenestene, barnehager og lærere. De siste to handler særlig om det å skape en kultur for læring. Å skape et godt og trygt oppvekstmiljø med muligheter for intellektuell og kreativ utfoldelse for barn og unge er derfor svært viktig – også for fremtidens arbeidsmarked. Sannsynligheten for en positiv holdning til livslang læring og egen kompetanseheving legges i tidlig alder. Det kommer frem i en rapport fra *Productivity Insight Network* om 'Skills og Produktivitet' i Storbritannia: barn som tilegner seg gode lærevaner som ung er mer tilbøyelig for livslang læring i fremtiden (Abreu, 2018). Kompetanseheving handler derfor ikke bare om formell og uformell kompetanse, men også holdningsskapende arbeid. Kompetanseproblematikken må derfor ses ut ifra hva Markussen-utvalget i NOU 2019:12 kaller *lærekraftig utvikling*. Kompetanse som løsning for utfordringene i offentlig sektor favner dog for bredt for dette notatet.

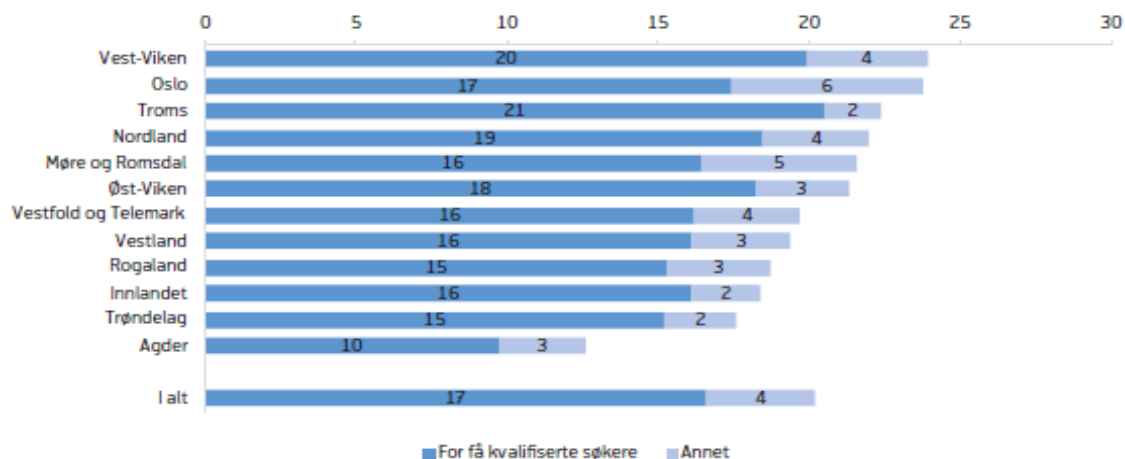
Kompetanse på fylkeskommunalt og kommunalt nivå om hvordan man løser oppgavene i henhold til velferdsordningene er viktig, men her finnes også veletablerte strukturer som kan støtte og bidra inn mot omstilling og kompetansearbeidet. Arbeidet med kompetanseheving innenfor små – og mellomstore bedrifter i små arbeidsmarkeder, som i tillegg faller utenfor de store næringslivsorganisasjonene, er derimot mindre strukturert. Mangel på relevante og attraktive arbeidsplasser og dertil mangel på kompetent arbeidskraft i distriktene er også en utfordring. I tillegg kommer et økende behov for digital kompetanse i privat og offentlig sektor som svar på utviklingen mot digitalisering og automatisering i samfunnet. Dette kan være utfordrende for virksomhetene og befolkningen. Her spiller fylkeskommunene, kommunene og øvrige aktører innen arbeidsmarkedet, næringslivet og utdanningssektoren en rolle for å kunne løse utfordringene sammen, i et strukturert samarbeid. I dette notatet har jeg valgt å fokusere på hvordan man kan arbeide med linken mellom næringslivet og kompetanse i distriktene, og løfte forskjellige distrikts- og regionsaspekter som gjelder fylkeskommunens rolle som samfunnsutvikler. Jeg avslutter med noen åpne spørsmål om hva fylkeskommunenes rolle kan være i kompetansearbeidet.

Mangel på kvalifisert arbeidskraft

Kompetansebehovsutvalget (2019:2) løfter frem flere punkter som bidrar til kompetansemangel i enkelte yrker. Mangelen kan skyldes en lite mobil og ung arbeidsstyrke som trekker inn mot storbyene; bostedsattraktivitet og samferdsel (f.eks. pendlermuligheter), men det kan også være knyttet til måten utdanning er organisert på og hvordan det svarer til arbeidsmarkedet på tilbudssiden, samt antall og tilbud av studieplasser.

Frafall i utdanning er også et aspekt der motivasjonen for kompetanseheving kan være redusert. Norge kommer dårligst ut rundt frafall i utdanning jamfør andre nordiske land (Penje, 2019). I Finnmark har man funnet frem til en modell, LOSA-ordningen (*Lokal opplæring i samarbeid med arbeidslivet*), som knytter kommunen sammen med det lokale næringslivet og tilbyr elever å ta det første året av videregående opplæring i sin hjemkommune. Seks kommuner i Finnmark har i dag tilbud om dette. Vekslingen mellom opplæring i bedrift og i skole, samt muligheten til å bo hjemme litt lenger, er viktig for å kunne motvirke frafall i skolen. Likevel er dette en ordning som er lite brukt eller som er under press på grunn av for lite midler i fylkeskommunen. Fylkeskommunen spiller en viktig rolle i prioriteringen av midler for å skape levedyktige utkantstrøk.

Når det kommer til kompetansemangel i regionene viser NAVs bedriftsundersøkelse fra 2019 at det er en økning i antall bedrifter som sliter med å rekruttere kvalifiserte folk (Kalstø, 2019). På fylkesbasis ser man at bedrifter særlig i Troms har problemene med å få tak i kvalifiserte søkere (Figur 1). Dette er interessant når man jamfører disse tallene med andel mennesker med høyere utdanning (Figur 2, s. 3). Her scorer bl.a. Troms svært høyt. Tallet på andel av befolkningen med høyere utdanning på landsbasis er i dag noe høyere, på 34.1% jf. 2017 og 33.4% (SSB, 2019; SSB

Figur 1: Virksomheter med rekrutteringsproblemer som skyldes for få/ingen kvalifiserte søkere eller om det er andre årsaker, etter region/ fylke. Prosent. Kilde: NAVs Bedriftsundersøkelse 2019 (Kalstø, 2019)

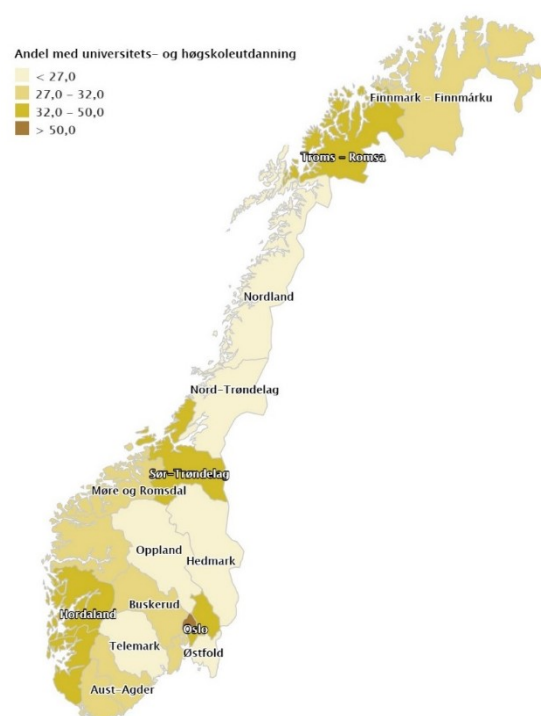
2018).

Manglene kommer også av at kandidatene ikke innfrir de kravene arbeidsgiveren stiller (Holden, et al. , 2019:2, s. 42). I IKT-bransjen er grunnen til manglende kvalifiserte søkere ofte at kandidatene mangler spisskompetanse og erfaring (ibid: s. 44). Det sier noe om ressurser tilgjengelig for etter- og videreutdanning innad i IKT-bedrifter og at man ikke etterspør kompetanse, men spissede ferdigheter eller formell utdanning innenfor et spesifikt felt.

Koblingen mellom utdanningsløp og næringsliv i et regionalt perspektiv

Det er også interessant å merke seg at en av grunnene til mangelen på rett kompetanse blant folk kan være lavt antall studieplasser innenfor relevante studier enn det markedet etterspør, men også

lav rekruttering (Holden, et al. 2019). Det kan ses i sammenheng med konsolideringen innenfor høgskolesektoren der høgskolene har et ønske om å oppnå universitetsstatus. I denne sammenheng vil konsolideringen av høgskolene påvirke finansieringen på grunn av kravet om f.eks. antall stipendiatstillinger, og deretter den interne dimensjonering av studieplasser mellom fakulteter og institutter og deres internasjonale og nasjonale resultatdrevne oppdrag. Rammefinansieringen for resultatbasert uttelling og basismidlene ses under ett, noe som skal gi «*institusjonane eit strategisk handlingsrom*» (Kunnskapsdepartementet, 2018, s. 46). Høgskolene har ofte hatt en tettere relasjon til regionalt næringsliv enn hva universitetene tradisjonelt har hatt (se f.eks. Spilling et al, 2014). Bidrag- og oppdragsaktivitetsinsentivet (BOA) som ble innført i 2017, styrker motivasjonen for samarbeid med regionale aktører, men kan til en viss grad utfordre opprettelsen av studieplasser da finansieringen for BOA trekkes fra basismidlene (jf. KD 2018: 46).

Figur 2: Befolkningens utdanningsnivå 1. oktober 2017. Høyeste fullførte utdanningsnivå for menn og kvinner 16 år og eldre. Kilde: (SSB, 2018).

BOA-insentivet motiverer UH-sektoren til å videreutvikle sin samfunnsrolle og sitt samarbeid med næringslivet. UH-sektoren spiller en viktig rolle for FoU opp mot privat virksomhet og offentlig sektor. Derfor er det viktig at man legger til rette for et systematisk samarbeid mellom det regionale næringslivet og UH-sektoren, slik at den lokale forankringen kommer tydeligere frem. For å sikre at UH-sektoren forblir relevant for det regionale næringslivet må fylkeskommunen på banen for å legge til rette for samarbeidet – slik at fylkets kompetansebehov kan ses under ett. Universitetsstatus kan også et gode for et fylke da det er stor sammenheng mellom hvor man studerer og bosetter seg. Likevel er det viktig å huske at UH-sektoren kan også være utfordrende i et distriktsperspektiv, da fordelingen av kompetansearbeidsplasser og bosettingsmønstre kan komme skjevt ut i det regionale bildet med sentralisering rundt regionsentra. Da gjelder det også å legge til rette for gode samferdselsårer for kollektivtransport slik at man kan binde regionsentra og distrikt sammen, og muliggjøre et mer spredt bosettingsmønster og en mindre sårbar demografisk struktur i distriktene (se mer om demografisk sårbarhet i Wang et al., 2019). Man kan se for seg at fylkeskommunen bør bli en ressurs for dimensjoneringen og prioriteringen innenfor UH-sektoren, særlig med tanke på etter- og videreutdanning. Det gjelder også for hvordan man kan forbedre nettstudie-muligheter for bedrifter og individer i perifere områder, og hvilke opplæringsmuligheter man har ved den videregående skolen også for voksne med og uten rett til opplæring. Voksenagronom-linjen som man finner ved f.eks. Sortland videregående skole, Mosjøen, Storsteigen videregående skole i Alvdal og Valle videregående på Lena er gode eksempler på hvordan man kan legge til rette for etterutdanning som korresponderer med området man bor (Haugum, et al. 2017). I noen av disse tilfellene er voksenagronomutdanningen organisert under regional utviklingsavdeling på grunn av finansieringsordninger, men viser til god kompetanse på fylkesnivå om hvilke behov man har blant innbyggere og bedrifter i små- og store arbeidsmarkeder.

Fagskolene, offentlige og private, framstår også som et av fylkenes viktigste og mest strategiske verktøy for å kunne svare på behovet fra det lokale arbeids- og næringslivet. Praktiskrettede utdanningsløp som kan legge til rette for både spesialisering og videre utvikling av tjenestenæringene er prekärt i henhold til regional utvikling. Ser man til Hordaland fylkeskommunes strategiplan for sine fagskoler ser man hvordan studiemuligheter er skapt av og for det lokale arbeidsmarkedet, og

hvordan fagskolen ses på som en viktig aktør inn i det regionale utviklingsarbeidet (Hordaland Fylkeskommune, 2018, s. 7). Det fremgår også i Meld St. 9 (2016-2017) *Fagfolk for fremtiden at «utdanninger og skoler skal kunne opprettes og nedlegges etter skiftende kompetanse- og kapasitetsbehov i arbeidslivet»* (2016: s.19). Allikevel kan strukturene rundt fagskolene i dag virke for rigide for å kunne håndtere nye utfordringer og behov på det lokale arbeidsmarkedet. Kompetanseutvalget bak NOU 2019 *Lærekraftig utvikling* peker på at kravet om 30 studiepoeng for å kunne opprette en studie er unødvendig så lenge kvaliteten er god, og går til orde for å legge til rette for en selvakkrediteringsrett. Det vil kunne gjøre fagskolene i stand til å raskere respondere på endringer i det regionale arbeidsmarkedet (Markussen et al. , 2019).

I denne sammenheng er fylkeskommunens ansvar for utvikling av regionalt strategiske næringsplaner og kompetansestrategier veldig viktig. Det gjelder også særlig for å sikre utdanning- og kompetanseutviklingens relevans og kobling til i arbeidslivet, uansett om det er videregående opplæring, profesjonsutdanninger, akademiske utdannelse, eller etter- og videreutdanning. Det er meget viktig for å kunne sikre et dynamisk samsvar mellom videreutvikling av kompetansen og behovet i arbeidsmarkedet. Omverdenen står ikke stille.

Smart spesialisering: Koblingen mellom kommuner, fylket og høyere utdanning

Et viktig aspekt inn i diskursen om kompetanseheving i distrikts-Norge er koblingen til næringslivet. Om fylker i Norge skal utvikle en regional næringslivsstrategi så må man legge til grunn både mulighetsbildet og kompetansebehovet i distriktene, ikke bare innenfor hovednæringene, men også tjenestenæringene (jf. OECD, 2014). Den må være basert på en kartlegging av regionens næringslivsstruktur, samt hva som fremheves som hindre og muligheter av bedriftene selv. Kompetanse i så måte handler om mer enn sikring av universitet og høyskoler i en region for å tiltrekke kompetente folk. Det handler også om å finne ut hvordan man kan koble UH- sektoren, fagskolene og etter- og videreutdanningstiltak opp mot behovene i bedriftene, og oppmuntre til samarbeid som krever nytenkning. Smart spesialisering (S3) og fylkeskommunens rolle i næringslivsutvikling er et godt eksempel på hvordan man kan utnytte de ressursene man har og tenke nytt. Innenfor innovasjonsteorien peker man på at kunnskap, teknologi og kontinuerlig læring må ligge til grunn for kunne arbeide konstruktivt med regional utvikling (se f.eks. Lundvall, 1992). Konkurransedyktighet hviler på en regions styrkeområder; næringslivsområder som gir regionen spesialisingsstatus nasjonalt. Det betyr en bredere tolkning av kompetanse, også den ervervet utenfor UH-sektoren og fagskolene, der kompetanse innenfor bedrifter i næringslivet er viktige. *Intangible assets*, som det også kalles.

For å gjenta fjorårets verkstednotat om S3 (Fitjar, 2018): EU arbeider med regional utjamning gjennom regionalfondsmidler, og stiller krav til innovasjonsstrategier fra regionene for å kunne la dem få tilgang til midlene. S3 baserer seg på en tankegang om regional utvikling fra et nedenfra-opp perspektiv, der næringslivsaktører, forskningsinstitusjoner og regionale myndigheter jobber ut ifra en entreprenørskapstankegang. Dette bidrar til at den regionale industri- og næringspolitikken gjenspeiles i næringslivets behov og utfordringer, men peker på mulig nye 'stier' hvorpå synergieffekter kan identifiseres i krysningen mellom FoU og privat næringsliv. Det betyr at man velger å gå bort ifra de områdene man tidligere har fokusert på, men som ikke gir resultater. Man må tørre å ta valg og prioritere vekk. Å klemme på det som ikke lenger bidrar til positiv vekst og utvikling, er nytteløst. S3 innebærer at regionene legger til rette for nye samarbeidsplattformer og hjelper aktørene med å identifisere tilskuddsordninger, instrumenter og nye partnerskap. I Norge har så langt sju av fylkeskommunene registrert seg ved S3-plattformen i Seville, og arbeidet med å spisse den regionale profilen er godt i gang (se: European Commission, 2019; Wøien, Kristensen, & Terås, 2019).

Kompetansepolitikken og arbeidet med skills bør være en naturlig del av hvordan fylkeskommunene legger til rette for de prioriterte områdene i næringslivsutviklingen. En kontinuerlig utvikling av

næringslivet som resultat av en dynamisk og levende plan- og strategiprosess kan legge til rette for det. Kommunene spiller en viktig rolle inn i kartleggingen av kompetansebehov også i tjenestenæringen, men ifølge et forskningsprosjekt utført av Agderforskning og Trøndelag FoU i 2014 er samarbeidet med selve næringslivet i småkommuner svært varierende (Cruickshank et al., 2014). Som samfunnsutvikler bør fylkeskommunen oppmuntre kommunene til å arbeide mer aktivt med kartlegging for å bidra til at strategisk viktig informasjon tilgjengelig for videreutviklingen av fylket generelt.

Evnen til å ta tak i muligheter og utfordringer som kan å bidra til å gjøre regioner og kommuner mer konkurransedyktige og mer innovative beror på hvordan man systematisk arbeider med å styrkekompetansen blant den fremtidige arbeidsstyrken. Det beror også på arbeidsgivernes makt og vilje til å videreutvikle egne ansatte, i hvilken grad arbeidstakere evner og ønsker å utvikle seg, men også hvordan man skaper forutsetninger for næringslivet i små arbeidsmarkedet. Her må fylkeskommunen vise at de er en relevant samarbeidspartner gjennom å lytte til småbedriftenes talerør, som f.eks. næringshagene og andre aktører, innenfor strukturerte samarbeidsrammer. Man må etablere gode strukturer for dialog med relevante aktører i distriktene for å kunne systematisk jobbe med og bygge opp kunnskap om behovene i de små arbeidsmarkedene. Man må også være bevisst sin egen posisjon som fylkeskommune. Dynamikken på regionnivå er endret i takt med globaliseringen og gitt en gradvis endring i regionenes styringsstrukturer. Man har skiftet styringssystemets *locus* og man gått fra å være 'innsats-' eller 'innspillsstyrt' til å bli resultat og produksjonsstyrt med mange aktører som deltar i den regionale styringen; fra *government* til *governance* (Higdem, 2009). Det betyr at man sprer ansvar og oppdrag blant partnere som bindes gjennom avtaler. I lys av fylkeskommunens styrkede rolle innenfor kompetanseområdet, rollen i næringslivsutviklingen og som samfunnsutvikler er det viktig å finne ut hvordan man best utvikler og profilerer seg som en meningsfull samarbeidspartner for de regionale aktørene. Man må ha noe å legge på bordet. Fylkeskommunene bør derfor vurdere hvordan man best kan arbeide nedenfra og opp, med stødige strategiplaner forankret i innspill fra partnere og lokale aktører som man eksempelvis kan se for seg at vil skje arbeidet med S3. Dette er særlig viktig om man ønsker å nå ut til småbedriftene. Fylkeskommunen må være proaktiv og drive oppsøkende virksomhet opp mot regionale aktører for å oppmuntre til dialog for å etablere eller relansere gode strukturer for å kunne skreddersy en næringslivs- og kompetansepolitikk som treffer de mange små bedriftene i distrikts-Norge.

Spørsmål til diskusjon

Sammen utgjør kompetansepolitikken og distriktsutfordringer et komplekst arbeidsområde. Det er et arbeidsområde som krever stadig større grad av systematiske samarbeidsformer mellom fylkeskommuner, kommuner og andre relevante regionale aktører for å kunne kartlegge behov og bidra inn i et enda mer dynamisk regionalt arbeids- og næringsliv, fange opp kommende utfordringer og bidra til regional *resiliens*. På hvilken måte det gjøres er opp til fylkeskommunen og det regionale landskapet, men noen spørsmål kan være verdt å ha i mente:

- Hvilke utfordringer står fylket og distriktene overfor i henhold til kompetanse?
- Hvilke regionale aktører må man spille på for å kunne utarbeide gode kompetansestrategiplaner?
- Hvilke strukturer og samarbeidsplattformer har fylkeskommunen å bygge videre på?
- Hvordan kan fylkeskommunen på best mulig måte 'selge seg inn' som en meningsfull samarbeidspartner for regionale og kommunale aktører?
- Hvordan skal fylkeskommunen posisjonere seg i kompetanseutviklingsarbeidet?

Referanser

- Abreu, M. (2018). *Evidence Review: Skills and Productivity*. Productivity Insight Network. Economic & Social Research Council. Retrieved from https://productivityinsightsnetwork.co.uk/app/uploads/2018/07/Evidence-Review_Skills-and-Productivity.pdf
- Cruickshank, J. e. (2014). *Samfunnsutviklingskapasitet i småkommuner*. Kompetansesenter for Distriktsutvikling. Steinkjer: Agderforskning og Trøndelag forskning og utvikling. Retrieved from <https://48vlp12642pa30ejq72t9ozh-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2014/09/Samfunnsutviklingskapasitet-i-smakommuner.pdf>
- ESPON. (2017). *Shrinking rural regions in Europe: Towards smart and innovative approaches to regional development challenges in depopulation rural regions*. Luxembourg: ESPON EGTC.
- European Commission. (2019). *Smart Specialisation Platform*. Retrieved from <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/>
- Fitjar, R. (2018). *Dybdespor 1: Hvordan kan det offentlige fremme utvikling av nye næringsområder?* Verksted for regional utvikling 2018. Oslo: Kommunal- og Moderniseringsdepartementet. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/bddde885a6d54598ad66a49b514256d8/rapport-fra-verksted-for-regional-utvikling-2018.pdf>
- Haugum, M., Sæther, B., Lerfald, M., & Sand, R. (2017). *Voksenagronomen - Utredning av en nasjonal modell*. Trøndelag forskning og utvikling rapport 2017:3. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/899600607c934b2681061c058b245fb5/rapport-voksenagronomen-9-mars-17.pdf>
- Higdem, U. (2009). Governance og partnerskap i offentlig planlegging og forvaltning i Norge. *Kart og Plan*, 113-125.
- Holden, et al. . (2019:2). *NOU 2019:2 Fremtidige kompetansebehov II: utfordringer for kompetansepolitikken*. Kompetansebehovsutvalget. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/216ef613554042ccae0c127a6b3b3ac8/no/pdfs/nou201920190002000dddpdfs.pdf>
- Hordaland Fylkeskommune. (2018). *Fagskolen som regional utviklingsaktør: Revidert strategiplan for Fagskolen i Hordaland. 2018-2023*. Retrieved from <https://www.hordaland.no/contentassets/9cd705ed043e48138b0e94ff78d983c1/strategiplan-2018-23.pdf>
- Kalstø, Å. (2019). *NAVS BEDRIFTSUNDERSØKELSE: Økt etterspørsel etter arbeidskraft*. NAV. Retrieved from <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/Arbeid+og+velferd/Arbeid+og+velferd/bedriftsunders%C3%B8kelsen>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2018). *Regionale utviklingstrekk 2018*. Oslo: KMD.
- Kunnskapsdepartementet. (2018). *Blått hefte 2019: Orientering om forslag til statsbudsjettet 2019 for universitet og høyskolar. Mål for universitet og høyskolar, budsjett og endringer i løyving og finansieringssystemet*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. doi:<https://www.regjeringen.no/contentassets/31af8e2c3a224ac2829e48cc91d89083/orientering-om-forslag-til-statsbudsjettet-2019-for-universitet-og-hogskolar.pdf>
- Lundvall, B. (1992). *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. UC: Pinter Publisher.
- Markussen et al. . (2019). *NOU 2019:12 Lærekraftig utvikling - Livslang læring for omstilling og konkurranseevne*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- NOU 2019: 12. (2019). *Lærekraftig utvikling: Livslang læring for omstilling og konkurranseevne*. Kunnskapsdepartementet. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/849b377650a449d599d80835e74805ed/no/pdfs/nou201920190012000dddpdfs.pdf>

- OECD. (2014). *OECD Skills Strategy Diagnostic Report: NORWAY*. Retrieved from https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/asd/dokumenter/2014/rapporter/corrected_version_28_may_2014.pdf?id=2224431
- Penje, O. (2019). *Early leavers from education and training across the Nordic Region and Baltic states*. Retrieved from Nordregio Magazine, Issue 4: <https://www.nordregio.org/nordregio-magazine/issues/skills-for-resilient-regions/early-leavers-from-education-and-training-2016/>
- Spilling, O., Brorstad Borlaug, S., Scordato, L., & Sveen, T. (2014). *Høgskolenes rolle i regional utvikling, innovasjon og kommersialisering*. Oslo: NIFU.
- SSB. (2018). *Her er økningen i høyere utdanning størst*. Retrieved from Utdanning: <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/her-er-okningen-i-hoyere-utdanning-storst>
- SSB. (2019, Juni). *Befolkningens utdanningsnivå*. Retrieved from <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utniv>
- Vareide, K. (2019). *Næringsutvikling i distrikts- kommuner i 2030, TF-notat nr. 19/2019*. Bø: Telemarksforskning.
- Wang, S., Turunen, E., Roto, J., Thunell, P. A., & Nilsson, K. (2019). *Demografisk sårbarhet: En gemensam utmaning för kommunerna längs riksgränsen mellan Norge och Sverige*. Stockholm: Nordregio.
- Wøien, M., Kristensen, I., & Teräs, J. (2019). *The status, characteristics and potential of smart specialisation in Nordic regions*. Stockholm: Nordregio. doi:10.30689/R2019:3.1403-2503

Introduksjon til tema og spørsmål til gruppearbeid

Deltema 2.1: Hva kan fylkeskommunene gjøre for å bidra til at små bedrifter får tilgang på nok og riktig kompetanse?

Framtidig kompetansebehov i bedriftene er viktig med tanke på innhold og dimensjonering av utdanningstilbud på ulike nivå. Det kan være vanskelig for mange bedrifter å kjenne til sine framtidige kompetansebehov, og for tilbyderne av utdanning å tilpasse tilbudet. Dette kan være spesielt krevende når næringslivet i stor grad består av små bedrifter, der mange av disse er spredt lokalisert.

Ikke alle små bedrifter har kapasitet til systematisk å bruke muligheter for etter- og videreutdanning, og med få ansatte kan det være sårbart å ta medarbeidere ut av den daglige driften for at disse skal ta etter- og videreutdanning. Samtidig er det en økning i bedrifter som sliter med å rekruttere kvalifiserte folk. Mindre bedrifter i distriktsområder har også ofte en ekstra utfordring med lang avstand til relevante utdanningstilbud.

Innledninger:

Mari Wøien Meijer, Research Fellow, Nordregio

Anne K. Wold, næringssjef, Østfold fylkeskommune, og Laila Olsen, prosjektleder hos Seal Engineering, Fredrikstad: *Hva skjer i Østfold?*

Arbeid i grupper. Spørsmål:

- Hva kan fylkeskommunene gjøre for å identifisere bedriftenes kompetansebehov i distriktsområder?
- Hvem kan fylkeskommunene samarbeide med for å imøtekomme de små bedriftenes kompetansebehov, særlig i distriktene?
- Hva slags virkemidler/tiltak og system/strukturer kan brukes for å styrke de små bedriftenes tilgang på kompetanse?

Deltema 2.2: Hvordan kan fylkeskommunen på best mulig måte være en god samarbeidspartner for kommunene om kompetansetilgang til offentlige tjenester?

De demografiske endringene skaper spesielt store utfordringer i distriktene. Økende andel eldre gir behov for flere og andre velferdstjenester enn tidligere. Samtidig er det allerede i dag krevende å rekruttere kompetent arbeidskraft til distriktskommunene, både i offentlig og privat sektor. På sikt kan mangel på arbeidskraft med den rette kompetansen gjøre det vanskelig for distriktskommunene å løse de lovpålagte tjenestene.

Innledning:

Siv Hemsett, rådgiver nyskaping og reiseliv, Vest-Agder fylkeskommune: *Hva skjer i Agder?*

Arbeid i grupper. Spørsmål:

- Hvilke strukturer og samarbeidsformer har fylkeskommunene, som de kan bygge videre på?
- Innenfor hvilke tema/oppgaver kan fylkeskommunene være en god partner og veileder for distriktskommunene om deres kompetansebehov?
- I lys av samfunnsutviklerrollen, hva kreves av fylkeskommunene for å bidra til å løse kommunenes kompetanseutfordringer (organisering, type kompetanse osv)?
- På hvilken måte er kommunene involvert i utviklingen av fylkeskommunenes kompetansestrategier/planer? Hvilken rolle kan fylkeskommunene ta i utvikling av kommunale kompetansestrategier?

Innspill fra gruppene

Hva kan fylkekommunene gjøre for å bidra til at små bedrifter får tilgang på nok og riktig kompetanse?

Kompetansebehovet endrer seg stadig, og det er vanskelig å vite hvordan man skal planlegge for fremtiden. Følgende områder vil være sentrale fremover:

- digital kompetanse
- endringsledelse
- kompetanse for å levere på det grønne skiftet
- kompetanse for å utvikle tjenestesektorene

Relevante verktøy for utvikling av kompetansepolitikken er:

- kunnskapsgrunnlag
- regional plan
- bruk av bærekraftsmålene
- møteplasser - direkte dialog gir bedre informasjon enn digitale undersøkelser/kartlegginger
- årshjul for å systematisere arbeidet (for eksempel med dimensjonering)

Nyttige samarbeidsflater og -partnere:

- kompetanseforum på fylkesnivå og regionalt nivå/under fylkesnivå
- dialog med opplæringskontorer, yrkesopplæringsnemda, UH-sektoren, fagskole, videregående skole, karrieresentere, lærere/rådgivere
- NAV
- innspillmøter med enkeltbedrifter, klynger, næringshager/-parker, bransjer, partene i arbeidslivet, kommuner, KS mv.
- mer systematisk samarbeid med kommunene for å nå ut til enkeltaktører i fylkene
- bedre koblinger på tvers av avdelinger og ansvarsområder internt i fylkeskommunen, særlig utdanning, næring og integrering. Det gjelder i arbeidsprosesser internt og i møtet med eksterne aktører. Lederforankring i alle organisasjoner.
- Samarbeid over fylkesgrenser

Fylkeskommunene har en rolle i å etablere møteplasser, kople aktører og legge til rette for god dialog mellom aktørene. Men det er viktig å være oppmerksomme på at det kan bli trøtthet på møter.

Fylkeskommunene må ha noe å legge på bordet, slik at aktørene ser en nytteverdi av å delta på møteplasser og bidra inn i prosesser. Mange virkemidler ble nevnt, som

- Rådgivning/karriereveiledning overfor enkeltpersoner
- Arbeidslivsveiledere på videregående skole for å synliggjøre bedriftenes kompetansebehov
- Nettundervisning, distribuert undervisning, som nettskolen i Nordland, Veksling LOSA i Finnmark
- Lærlingekoordinatorer, lærlingeplasser
- Samarbeid mellom bedrifter og skoler: Elev inn i bedrift fra dag 1, som Steigenmodellen, men også bedrifter inn i skolene. Løfte frem hvilke bedrifter og mulige arbeidsplasser som finnes i lokalmiljøet
- Hospiteringsordninger
- Regional skole med enda mer tilpasning til lokale behov. Handlingsrommet overfor den videregående skolen er større enn man tror.
- Vekslingsmodeller i fag- og yrkesopplæringen
- TAF-ordningen: tekniske allmennfag (TAF) - videregående som gir yrkes- og studiekompetanse samtidig

- Elevtjenesten
- Kompetansemeglere som kjenner utdanningssystemet og kan bedriftenes språk
- Tilrettelagt informasjon/"plakater" som synliggjør for bedriftene hvilke veier de kan gå for å rekruttere rett kompetanse
- Regional påvirkning → se for seg regionale forskningsfond som en modell for Kompetanse Norges oppdrag

Fylkeskommunene kan synliggjøre de tilbud og ordninger som finnes, det er mange muligheter som ikke (i stor nok grad) utnyttes.

Fylkeskommunene må evaluere det arbeidet de gjør på området, for å sikre gode læringsløyper som bidrar til at arbeidsformer og tiltak blir forbedret. Kanskje kan karrieresentrene, som i hovedsak er rettet mot enkeltpersoner, jobbe mer på systemnivå for å fange opp kompetansebehov i bedrifter og formidle det videre til tilbydere og enkeltpersoner. Ved å tenke nytt om hvordan bedrifter omtaler hvilke oppgaver som skal løses, kan vi få til oppgaveglidning som både bidrar til å møte kompetansebehovet og til å skape flere jobber for personer som ikke har formell kompetanse.

Hvordan kan fylkeskommunen på best mulig måte være en god samarbeidspartner for kommunene om kompetansetilgang til offentlige tjenester?

Hvilke strukturer og samarbeidsformer har fylkeskommunene, som de kan bygge videre på?

- Kompetanseforum (under fylkesnivå)
- Samarbeidsarenaer med kommunene
- Regionråd, viktig for å treffe flere kommuner samtidig
- Samarbeidsarenaer med Fylkesmannen
- KS er en ressurs i kraft av sin kompetanse på dette området

Innenfor hvilke tema/oppgaver kan fylkeskommunene være en god partner og veileder for distriktskommunene om deres kompetansebehov?

- Samarbeid med kommunene om fagopplæring, spesielt i helsesektoren
- Samarbeid med fagskolene om kompetanse i distriktene
- Digitalisering i skolen
- Klima og miljø
- Samarbeid med kommunene om rekruttering
- Løfte voksegruppa i kommunene, jf. nasjonal kompetansepolitisk strategi, gi denne gruppa flere lovfestede rettigheter- det må følge nasjonale midler med dette

Hvilke verktøy har fylkeskommunene?

- Samarbeid om planer
- Støtte ift. statistikk, data og analyse, understøtte kommunenes kunnskapsgrunnlag og oversiktsarbeid
- Ansvarliggjøre kommuner mht å bidra med lærlingeplasser
- Samordning av virkemidler
- Veilede om muligheter i utdanningsinstitusjoner og virkemiddelapparat
- Informasjonsarbeid om de ulike virkemidlene/ fondene man kan søke om midler fra, mobilisere til å være med i relevante prosjekter
- Skape arenaer for samarbeid mellom kommunene

Hva kreves av fylkeskommunene for å bidra til å løse kommunenes kompetanseutfordringer (organisering, type kompetanse osv)?

- Kompetansebehov og – tilgang overfor kommunene er relevant for flere avdelinger i fylkeskommunene (næring, utdanning, integrering), viktig å sørge for at dette ikke faller mellom stoler.
- Samordning av fylkeskommunene før møter med kommunene.

Hvilken rolle kan fylkeskommunene ta i utvikling av kommunale kompetansestrategier?

- Få kommuner har kompetansestrategier. Mulig vei å gå kan være samarbeid med regionrådene for litt større områder.

Deltagerliste

Fornavn	Etternavn	Organisasjon
Berit	Aarsnes	KS
Christina	Beisland	Vestfold fylkeskommune
Benedicte Søgner	Bendiksen	Akershus fylkeskommune
Turid	Borud	Hedmark fylkeskommune
Johannes	Brekke	Møre og Romsdal fylkeskommune
Øistein	Brinck	Vestfold og Telemark fylkeskommune
Trond	Carlsson	Oppland fylkeskommune
Otto Christian	Dahl	Vestfold og Telemark fylkeskommune
Ingvill	Dahl	Distriktsenteret
Gerd-Mette	Drabløs	Viken fylkeskommune/Buskerud fylkeskommune
Linda	Duffy	Østfold fylkeskommune
Marit	Einen	Hordaland fylkeskommune
Rune	Eliassen	Troms fylkeskommune
Katrine	Erikstad	Nordland fylkeskommune
Linda	Farestveit	Hordaland fylkeskommune
Ingebjørg	Fiskum	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Anitra	Fossum	Vestfold og Telemark fylkeskommune
Trine	Fredriksen	Nordland fylkeskommune
Ole I.	Gjerald	Oppland fylkeskommune
Lars Lund	Godbolt	Østlandssamarbeidet
Trine Orten	Groven	Vestfold og Telemark fylkeskommune
Kjersti Morseth	Hallerud	Buskerud fylkeskommune
Anne-Merete	Halpern	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Anne Karin	Hamre	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Espen Nedland	Hansen	Viken 2020
Gro Sandkjær	Hanssen	NIBR-OsloMet
Lise	Hauge	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Jan	Heggheim	Sogn og Fjordane fylkeskommune/Vestland fylkeskommune

Hildegunn	Heinum	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Siv	Hemsett	Vest-Agder fylkeskommune
Erle	Holm-Varsi	Finnmark fylkeskommune
Kristin	Iversen	Hordaland fylkeskommune
Roar	Jensen	Nordland fylkeskommune
Charlott	Johansen	Akershus fylkeskommune
Jan Sivert	Jøsendal	Vestfold og Telemark fylkeskommune
Csilla Timea	Kacso	Finnmark fylkeskommune
Terje	Kaldager	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Sissel	Kleven	Buskerud fylkeskommune
Kristian	Kopperud	KS
Gunhild	Kvistad	Trøndelag fylkeskommune
Ingrid	Lauvdal	Hedmark fylkeskommune
Turid	Lie	Hedmark fylkeskommune
Kristin	Lind	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Ingrid	Lundvall	Akershus fylkeskommune
Geir	Lyngaas	Distriktssenteret
Trine	Magnus	Buskerud fylkeskommune
Mari Wøien	Meijer	Nordregio
Aud-Sissel	Meringdal	Landbruks- og matdepartementet
Kristin	Monsen	Akershus fylkeskommune
Ingrid T.	Norland	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Laila	Olsen	Seal Engineering
Lisbeth	Pedersen	Trøndelag fylkeskommune
Pål	Ranes	Trøndelag fylkeskommune
Elena	Rosnes	Østfold fylkeskommune
Magnar	Simensen	Vestfold fylkeskommune
Heidi	Skifjell	Rogaland fylkeskommune
Randi	Sletnes	Hedmark fylkeskommune
Tonje Marie	Solsvik	Hordaland fylkeskommune

Synnøve	Stalheim	Sogn og Fjordane fylkeskommune
Morten	Stemre	Østlandssamarbeidet
Tore Øystein	Strømsodd	Vestfold og Telemark fylkeskommune
Inga-Lill	Sundset	Nordland fylkeskommune
Lisbeth Eek	Svensson	Vestfold og Telemark fylkeskommune
Stian	Sørensen	Finnmark fylkeskommune
Jørgen	Teslo	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Lena	Thorgersen	Nordland fylkeskommune
Øyvind	Tveten	Møre og Romsdal fylkeskommune
Hilde	Uppstad	Rogaland fylkeskommune
Kirsten Indgjerd	Værdal	Trøndelag fylkeskommune
Anders	Wittrup	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Anne K.	Wold	Østfold fylkeskommune
Lars	Zahl-Jensen	KS
Jørgen	Johnsen	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Wenche	Østrem	Landbruks- og matdepartementet
Marte Marit Berntsen	Aasvik	Oslo kommune